

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра публічного управління та адміністрування

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування

_____ О.Н. Євтушенко

« ____ » _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Керівник: кандидат наук з державного управління, доцент
Шульга Анастасія Алімівна

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: доктор політичних наук, професор
Євтушенко Олександр Никифорович

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконала: студентка VI курсу 637М3 групи
Трофіменко Вікторія Василівна

(П.І.Б.)

Спеціальності: 281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Місцеве самоврядування»

Миколаїв – 2024 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження державного регулювання підприємницької діяльності	8
1.2. Нормативне забезпечення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні	17
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН.....	27
2.1. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності.....	27
2.2. Напрями державної підтримки підприємництва	34
2.3. Регуляторна політика як елемент державної підтримки бізнесу	46
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	55
3.1. Проблеми здійснення підприємництва в умовах війни та способи їх вирішення	55
3.2. Впровадження в Україні іноземного досвіду державного регулювання підприємницької діяльності.....	61
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВПО – внутрішньо переміщена особа
МСП – малі і середні підприємства/підприємництва
ЄС – Європейський Союз
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стратегічну роль у розвитку економіки країни відіграє підприємництво. Практично в усіх розвинених країнах світу держава бере активну участь у формуванні та розвитку підприємницької діяльності, підтримці найбільш доцільних і ефективних її напрямів.

Військові дії на території нашої держави негативно вплинули на роботу усіх суб'єктів підприємницької діяльності, переважна більшість з яких були вимушені припинити таку діяльність. Це суттєво «вдарило» по вітчизняній економіці, адже підприємництво є важливим джерелом наповнення державного бюджету та створення робочих місць. Проте, сьогодні бізнес не може самостійно вирішити усі ті проблеми, спричинені повномасштабною війною, із якими він зіштовхується. Саме підтримка держави, грамотна її політика й ефективне регулювання може утримати вітчизняний бізнес на плаву. Тому для України наразі особливо актуальним є розробка та реалізація дієвих механізмів державного регулювання та підтримки підприємництва з метою створення сприятливих умов для його організації та успішного подальшого ведення. Також потребують дослідження законодавчі норм, що стосуються оподаткування суб'єктів господарювання, обґрунтування необхідності їх змін, зважаючи на дію воєнного стану в Україні.

Враховуючи зазначене, питання державного регулювання підприємницької діяльності в Україні є однією із ключових складових сучасного публічного управління, яке потребує більш детального наукового дослідження та розроблення практичних рекомендацій для його удосконалення.

Стан наукової розробки теми. Загальні питання державного регулювання підприємницької діяльності досліджували: В.Б. Авер'янов, Н.І. Балдич, В.Г.Бодров,З.С.Варналій, В.В.Добровольська, Л.І.Донець,

А.П. Кісельов, Н.В. Мазій, Л.Ш. Маматова, Н.Г.Романенко, О.М. Сафронова, Н.В.Шибасєва та ін. Особливості державного регулювання підприємництва в умовах трансформаційних перетворень в Україні відображені у наукових роботах: К.А.Андрющенка, Л.С.Безуглої, А.В.Дегтярьова, В.В.Михальської, Є.В.Редзюка, Н.С.Ситника, В.Ю.Філіппова, І.Ф.Ясіновської та ін.

Метою роботи є дослідження державного регулювання підприємницької діяльності в Україні, з урахуванням специфіки сучасного розвитку країни, впливу військових дій на розвиток економіки.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких *завдань*:

- окреслити теоретико-правові засади державного регулювання підприємницької діяльності;
- охарактеризувати механізми державного регулювання підприємницької діяльності;
- визначити напрями державної підтримки підприємництва;
- розглянути регуляторну політику як елемент державної підтримки бізнесу;
- з'ясувати проблеми здійснення підприємництва в умовах війни та запропонувати способи їх вирішення;
- виявити можливості впровадження в Україні іноземного досвіду державного регулювання підприємницької діяльності.

Об'єктом роботи є державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності.

Предметом роботи є державне регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складають загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Так, за допомогою формально-логічного та системного методів окреслено теоретико-правові засади державного регулювання підприємницької діяльності. Порівняльно-правовий метод використано для характеристики механізмів державного

регулювання підприємницької діяльності. На основі структурно-функціонального методу розглянуто регуляторну політику як елемент державної підтримки бізнесу. Застосування причинно-наслідкового зв'язку та методу прогнозування дало змогу з'ясувати проблеми здійснення підприємництва в умовах війни та запропонувати способи їх вирішення. За допомогою системно-аналітичного методу виявлено можливості впровадження в Україні іноземного досвіду державного регулювання підприємницької діяльності. На основі методів узагальнення та групування зроблено відповідні висновки проведеного дослідження.

Наукова новизна дослідження. Дане дослідження є самостійною науковою працею у галузі публічного управління, в якій авторкою отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають особливості державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають: у розробці напрямів державної підтримки бізнесу в Україні; у формулюванні способів вирішення існуючих проблем здійснення підприємництва в Україні в умовах війни.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу нормативно-правової бази і наукових праць з публічного управління й економіки, у кваліфікаційній роботі досліджено державне регулювання підприємницької діяльності в Україні на сучасному етапі. Результати проведеного дослідження можуть бути використані: у практичній діяльності представників публічно-владного сектору, щодо здійснення державного регулювання і розвитку підприємництва; у науково-дослідній діяльності для вироблення дієвих способів активізації підприємницької діяльності в Україні в умовах війни та у післявоєнний період.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження апробовано у формі однієї доповіді на XXVII Всеукраїнській щорічній науково-методичній конференції «Могилянські читання – 2024:

досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 6-10 листопада 2024 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 78 сторінок, основного тексту – 70 сторінок. Список використаних джерел нараховує 72 найменування. Робота містить 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Понятійно-категоріальний апарат дослідження державного регулювання підприємницької діяльності

Підприємницька діяльність займає одне з головних місць в розвитку економіки країни та значне місце в житті українського суспільства.

Після переходу до ринкової економіки суттєво розширено поняття економічних ресурсів, які використовуються у процесі виробництва. Разом із землею, капіталом і працею, що виступає класичними економічними ресурсами, в умовах ринку важливим ресурсом є можливість здійснення підприємництва.

В сучасній науковій літературі існує багато трактувань сутності підприємницької діяльності. Розглянемо еволюцію понятійно-категорійного апарату підприємництва та звернемося до її історії виникнення.

Перші спроби систематичного теоретичного осмислення підприємництва почалися на початку XVIII ст. Вперше це поняття використав англійський економіст Річард Кантільйон, який зробив також систематичний аналіз підприємництва. Він розумів підприємництво як економічну функцію особливого роду та підкреслював завжди присутній у ньому елемент ризику.

Пізніше відомий французький економіст початку XIX ст. Ж.Б. Сей сформулював визначення підприємницької діяльності як поєднання трьох класичних факторів виробництва – «землі, капітал, праці» [16, с. 158].

Серед слов'янського народу поняття «підприємництво» з'явилося приблизно в сер. XIX ст. і тлумачилось як «справа, що робиться» [68, с. 73].

Сучасні підходи до визначення сутності підприємницької однією групою авторів виражені в тому, що підприємництво та бізнес – поняття тотожні. Інша група дослідників вважає, що бізнес – це більш широке поняття, ніж підприємництво, і охоплює всі відносини, що виникають між учасниками ринкової економіки, а підприємництво – активний елемент бізнесу і особливий тип господарювання (див. Таблицю 1.1) [68, с. 73].

Підприємництво в Україні регулюється відповідними нормативними актами та має чітко законодавчо унормований понятійно-категоріальний апарат. Так, наприклад, дане поняття закріплено у ст. 1 Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р. № 698-XI [51] та ст. 42 Господарського кодексу України від 16 січня 20003 р. № 436-IV [8] (див. Таблицю 1.1).

Таблиця 1.1

Еволюція поняття підприємництво в незалежній Україні

Суть поняття «підприємництво»	
Закон України «Про підприємництво»	Це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством
Господарський кодекс України	Це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку
Доброва Н.В., Осипова М.М., Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Марченко В.М., Тульчинська С.О.	Поняття «бізнес» і «підприємництво» тотожні. Підприємництво – це система економічних зв'язків між суб'єктами економіки з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Бізнес – це ділова справа на ринку операцій обміну товарів і послуг між економічними суб'єктами ринку з метою отримання прибутку. Ці поняття мають також і відмінності. Поняття бізнес розуміється в ширшому сенсі, ніж підприємництво. Бізнес розпочинається з підприємництва, або підприємництво переростає в бізнес.

Підприємництво як певний стиль і тип господарської поведінки має такі характерні риси: мобільність, гнучкість, динамічність, цілеспрямованість, оперативність, ініціативність, пошук нетрадиційних рішень, комунікативність, готовність до ризику, творчість, орієнтація на потреби споживачів дотримання морально-етичних принципів та ділового етикету.

Узагальнюючи поняття «підприємництво», висловлене вченими-економістами різних періодів, можна зробити висновок, що розвитку підприємництва притаманні такі фактори як економічна свобода та організаційно-господарське новаторство.

Розглянемо більш глибоко суть підприємництва через його функції.

Основними функціями підприємницької діяльності є:

- 1) ресурсна – мобілізація внутрішніх та зовнішніх ресурсів (фінансових, трудових, матеріальних, природних тощо) для ефективного функціонування;
- 2) інноваційна (творча) – сприяння процесу генерування та комерціалізації нових ідей, здійснення дослідно-конструкторських розробок, створення нових товарів, надання нових робіт тощо;
- 3) організаційна – пов'язана з матеріально-технічним забезпеченням виробництва, налагодженням технологічного процесу, організацією комерційної діяльності, сервісу, а також впровадженням нових форм та методів організації виробництва, нових форм заробітної плати та їх оптимальна інтеграція з традиційними формами;
- 4) стимулююча – дозволяє створити механізм підвищення ефективності та корисності праці, застосовувати дійові методи стимулювання збуту товарів на основі виявлення споживчих потреб;
- 5) господарська – найбільш ефективне використання трудових, матеріальних, фінансових, інтелектуальних та інформаційних ресурсів;
- 6) управлінська – пов'язана з механізмом управління персоналом та підприємством в цілому;

7) соціальна – виготовлення товарів та послуг, які необхідні суспільству;

8) особистісна – самореалізація підприємця як особистості через досягнення власної мети, отримання задоволення від своєї роботи;

9) захисна – передбачає систему захисту прав та інтересів підприємців, створення сприятливих умов функціонування бізнесу, усунення існуючих проблем на макrorівні. Це здійснюється на основі співробітництва підприємців та їх об'єднань з державними органами влади та управління, міжнародними організаціями, фондами, проектами для забезпечення сталого розвитку підприємництва;

10) інші функції – ведення обліку, маркетингові дослідження, наукові дослідження тощо [31, с. 17-18].

Підприємницька діяльність базується на відповідних принципах, що закріплені у Господарському кодексі України. Це такі принципи як:

- принцип вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності;

- принцип самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;

- принцип вільного найму підприємцем працівників;

- принцип комерційного розрахунку та власного комерційного ризику;

- принцип вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;

- принцип самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [8].

Відповідно до ст.55 Господарського кодексу України суб'єктами господарювання є «учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав і обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями у межах цього майна, окрім випадків, передбачених законодавством» (див. Рис. 1.1) [8].

Рис. 1.1. Види суб'єктів підприємницької діяльності

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV, підприємства поділяються на певні категорії: мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства (див. Таблицю 1.2) [38].

Таблиця 1.2

Категорії підприємств

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передус звітному		
	балансова вартість активів, євро	чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро	середня кількість працівників, осіб
мікропідприємство	до 350 тис	до 700 тис	до 10
малі	до 4 000 тис	до 8 000 тис	до 50

середні	до 20 млн	до 40 млн	до 250
великі	понад 20 млн	понад 40 млн	понад 250

Для визначення відповідності критеріям, встановленим у євро, застосовується офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період), розрахований на підставі офіційних валютних курсів Національного банку України, що встановлювалися для євро протягом відповідного року.

Аналіз динаміки кількості підприємств на території України з поділом їх на великі, середні, малі за період 2014–2022 рр. дозволяє зробити висновок, що найбільша питома вага протягом всього досліджуваного періоду належить малим підприємствам (99,1%) та малим підприємцям (близько 100%) (див. Таблицю 1.3).

Таблиця 1.3

Динаміка кількості діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2014-2022 рр. [65]

рік	Підприємства						Підприємці			
	великі		середні		малі		середні		малі	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
2014	497	0,0	16618	0,9	1915046	99,1	712	0,0	1590448	100,0
2015	423	0,0	15510	0,8	1958385	99,2	307	0,0	1630571	100,0
2016	383	0,0	15113	0,8	1850034	99,2	281	0,0	1558880	100,0
2017	399	0,0	15254	0,9	1789406	99,1	317	0,0	1466486	100,0
2018	446	0,0	16476	0,9	1822671	99,1	419	0,0	1483297	100,0
2019	518	0,0	18129	0,9	1922978	99,1	378	0,0	1560650	100,0
2020	512	0,0	17946	0,9	1955119	99,1	344	0,0	1599411	100,0
2021	610	0,0	17811	0,9	1937827	99,1	309	0,0	1585105	100,0
2022	494	0,0	15037	0,9	1716977	99,1	254	0,0	1470330	100,0
2023	512	0,0	14296	0,8	1898385	99,2	226	0,0	1605115	100,0
Відх 2023 від 2021	-98	16,1%	-3515	19,7%	-39442	2,0%	-83	26,9%	+20010	+1,3%

Структура діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2014–2023 рр. є майже незмінною за весь період. За останні десять років можна зробити

висновок, що кількість великих підприємств скоротилась на 0,01%, кількість середніх підприємств та середніх підприємців скоротилась відповідно на 0,09% та 0,64%, кількість малих підприємств та підприємців скоротилась на 0,10% та 0,08% відповідно. Але якщо ми порівняємо кількість з довоєнною, можемо зробити висновок, що військові дії вплинули на бізнес. На початок 2024 р. в порівнянні з довоєнним часом (станом на 1 січня 2022 р.) відбулось скорочення підприємств на понад 43,1 тис. [65].

Незважаючи на скорочення кількості підприємств, МСП складають значну частину економіки України. Розвиток малого бізнесу впливає на розвиток економіки держави.

У розвинутих країнах малий бізнес також займає ліву частку в економіці. Невід'ємним елементом економік розвинених держав є саме малі підприємства, на які припадає 50-53% ВВП та від 50% до 79% створених робочих місць в країнах ЄС, США та Японії.

Малі підприємства здатні вирішити проблему безробіття. Соціальна значущість малого бізнесу обумовлена ще й тим, що сьогодні він становить основу середнього класу населення, який надає стабільність суспільству і забезпечує фінансовий розвиток господарства країни. В багатьох країнах розвиток малого бізнесу сприяє розвитку регіонів, які відстають за соціально-економічними показниками. Такі прості системи, як малі підприємства, більш релятивні, рухливі, здатні швидше реагувати у порівнянні із великими підприємствами[22, с. 238].

Щороку посилюється роль держави в економічному житті суспільства. Це проявляється у прийнятті нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання ринку, підприємницької діяльності, митних правил, банківської діяльності, цін і заробітної плати, соціального захисту населення. Вплив держави на діяльність підприємницьких структур із метою сприяння та забезпечення нормальних умов їх функціонування є державним регулюванням підприємництва.

У перекладі з латинської поняття «регулювання» означає

«підпорядковувати певному порядку». У словнику української мови «регулювати» означає: «впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; домагатись нормальної роботи машини, установки, механізму тощо, забезпечуючи злагоджену взаємодію складових частин, деталей; зменшувати або збільшувати швидкість, величину тощо, досягати потрібної сили, належного ступеня вияву чого не-будь»[63, с. 825]

Сучасна наука використовує різні поняття для визначення ролі держави в економіці, це – державне управління, державне регулювання, державна політика та ін. У загальному значенні, державне регулювання – це встановлені державою загальні правила поведінки (діяльності) учасників суспільних відносин та їх зміна відповідно наявних умов. Натомість, у більш вузькому значенні таким регулюванням є одна із функцій державного управління, діяльність державних органів спрямована на реалізацію державної політики. Деякі вчені взагалі наводять власне бачення трактування даного поняття. Одні визнають державне регулювання частиною державного управління, інші – розділяють ці поняття. Так, наприклад, відомий адміністративіст В.Б. Авер'янов, під «державним регулюванням» розуміє більш широке поняття, ніж «державне управління», оскільки охоплює ширшу сферу організаційної діяльності держави, застосовується не тільки в межах виконавчої влади і передбачає не тільки вплив на об'єкти управління, а й на суспільне середовище цих об'єктів [1, с. 65]. Натомість, В.В. Добровольська визнає державне регулювання та державне управління окремими видами діяльності держави в межах впливу на економіку, які не співвідносяться як родові і видові поняття [14, с. 157].

Якщо безпосередньо говорити про зміст поняття «державне регулювання економіки», то тут також не має однастайності серед науковців. Так, наприклад, на думку Н.В. Шибаєвої, державне регулювання економіки – це «систематичний вплив держави на економічну поведінку суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення конкурентних

умов для їх функціонування і вирішення соціально-економічних проблем суспільства»[69, с. 28]. У свою чергу, О.І.Котікова вважає, що державне регулювання економіки – це «сукупність заходів державного впливу на об'єкти і процеси з метою певного спрямування господарської діяльності суб'єктів національної економіки, узгодження їхніх інтересів і дій для реалізації певних цілей»[24, с. 12].

Об'єктивна потреба регулювання підприємництва сьогодні в Україні зумовлена цілями економічної політики держави, зокрема:

- поступовим переходом до ринкової економіки;
- створенням сприятливих умов для вільної творчої праці, реалізації підприємницької ініціативи;
- підпорядкування суспільного виробництва потребам та інтересам людей; - підвищенням престижу підприємництва;
- забезпеченням високої ефективності діяльності підприємницьких структур та інше[12].

Суб'єктами державного регулювання підприємницької діяльності в Україні є:

Рис. 1.2. Суб'єкти державного регулювання підприємницької діяльності в Україні

На кінець хотілося б зазначити, що механізм державного регулювання є досить складним і системним утворенням, яке поєднує в собі такі складові: економічні, політичні, мотиваційні, правові та організаційні.

Отже, державне регулювання підприємницької діяльності є окремою функцією державного управління, яка спрямована на розвиток підприємницької діяльності та оптимізацію регуляторних процедур відповідно до стандартів, прийнятих у розвинутих країнах, а також з врахуванням тенденції розвитку економіки в країні.

1.2. Нормативне забезпечення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні

Формування та розвиток підприємництва прямо пропорційно залежить від створення відповідної нормативної бази, яка стимулює підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію. Зміст нормативного забезпечення підприємницької діяльності виявляється в чіткому, послідовному й однозначному здійсненні органами державної влади і місцевого самоврядування повноважень щодо упорядкування правовідносин, які виникають у сфері реалізації конституційного права на підприємництво та

Останнім часом в Україні відбуваються активні процеси в площині нормативно-правового забезпечення державного регулювання підприємницької діяльності, шляхом прийняття й організації виконання законів та інших нормативно-правових актів.

Ефективне регулювання є одним із пріоритетних завдань держави, яка, застосовуючи всебічні заходи регулюючого впливу, впливає на створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в інтересах суспільства і держави загалом.

Нормативне забезпечення діяльності підприємництва та державного

регулювання цієї діяльності створює те середовище, в якому діє підприємець, гарантуючи йому державний захист прав власності, рівність прав і свободу підприємницької діяльності, вільну і законну конкуренцію, державну підтримку.

Конституцією України закріплено підприємництво як найважливіше право людини й громадянина. Згідно зі ст. 42 Основного Закону країни, кожен має право на підприємницьку діяльність, не заборонену законом. У свою чергу, держава забезпечує захист конкуренції в цій сфері виключно законами, визнає гарантії та правові основи підприємництва[23].

Закріплення поняття підприємницької діяльності в Конституції України й в інших нормативно-правових актах доводить, що державне регулювання виступає гарантом розвитку й функціонування підприємницької діяльності. На теперішній час є нагальна потреба приділити ще більше уваги як розвитку й підтримці, так і створенню дієвої та комфортної інфраструктури для нього.

Після проголошення незалежності країни парламентом на початку 1991 р. було ухвалено Закон України № 698-ХІІ «Про підприємництво», який визначив «загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлював гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки»[51]. У другому розділі «Підприємець і держава» закріплено гарантії прав підприємців та державну підтримку підприємства. Ст. 15 цього Закону закріплено за державою обов'язок надання свободи конкуренції між підприємцями, захисту споживачів від проявів несумлінної конкуренції та монополізму в будь-яких сферах підприємницької діяльності, встановлено заборону на втручання державних органів у господарську діяльність підприємців[51].

Органи державного управління будують свої відносини з підприємцями, використовуючи:

- податкову та фінансово-кредитну політику, включаючи встановлення ставок податків і процентів по державних кредитах;

податкових пільг; цін і правил ціноутворення; цільових дотацій; валютного курсу; розмірів економічних санкцій;

- державне майно і систему резервів, ліцензії, концесії, лізинг, соціальні, екологічні та інші норми і нормативи;
- договори на виконання робіт і поставок для державних потреб;
- науково-технічні, економічні та соціальні республіканські й регіональні програми[51].

Головним нормативним актом, який закріплює основні засади державного регулювання підприємницької діяльності є Господарський кодекс України, який набув чинності з 1 січня 2004 р., зокрема це: конституційні основи правопорядку у сфері господарювання, загальні принципи господарювання, основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання тощо. Господарський кодекс України є нормативною базою для здійснення підприємницької діяльності[8]. Саме він регламентує ступінь свободи підприємницької діяльності, її основні принципи, організаційні форми підприємництва, права найму працівників і соціальні гарантії щодо використання їх праці, загальні гарантії для підприємців, державну підтримку підприємства, відповідальність суб'єктів підприємництва, діяльність іноземних підприємців в Україні, припинення підприємницької діяльності. В другій главі Кодексу закріплено основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання, зокрема участь держави та органів державної влади в господарській діяльності, форми реалізації державою економічної політики та основні напрями економічної політики держави[8].

Основними напрямками економічної політики, що визначаються державою, є: структурно-галузева політика, інвестиційна політика, амортизаційна політика, політика інституційних перетворень, цінова політика, антимонопольна політика, бюджетна політика, податкова політика, грошово-кредитна політика, валютна політика, зовнішньоекономічна політика.

Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»¹¹ вересня 2003 р. № 1160-IV, який закріплює «правові та організаційні засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»[42]. Важливим у цьому Законі є чітке визначення регуляторного акту, який є результатом регуляторної діяльності держави, визначення її впливу, результативності, перегляду та показників.

Закон України «Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21 грудня 2000 р. № 2157-III, також передбачає правові засади державної регуляторної діяльності, зокрема запровадження цілеспрямованої, послідовної та передбачуваної єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності, а також істотне вдосконалення практики регулювання діяльності суб'єктів підприємництва та перегляд існуючих регуляторних актів щодо їх доцільності в нових економічних умовах[49].

Важливим кроком для покращення бізнес-середовища та реалізації державної політики у сфері ліцензування підприємницької діяльності стало прийняття Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. № 1775-III, який втратив чинність через п'ятнадцять років 28 червня [48]. На сьогодні діє Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. № 222-VIII, яким безпосередньо передбачено засади державної політики підприємництва, зокрема принципи державної політики у сфері ліцензування, повноваження органів державної влади у сфері ліцензування тощо[47].

Правові засади державної політики у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму врегульовано Законом України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. № 2210-III, положення якого спрямовані на «забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин»[44].

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII, містить правові засади державного регулювання

зовнішньоекономічної діяльності, які спрямовані на захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій, заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в зовнішньоекономічній діяльності[45].

Податковий кодекс України, прийнятий парламентом 2 грудня 2010 р. регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів[34]. Цей кодекс став першим нормативним документом, в якому було об'єднано всі норми права, що регулюють відносини у сфері оподаткування.

Указами Президента України «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» від 3 вересня 2007 р. № 816/2007[46] та «Про невідкладні заходи щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» від 9 серпня 2008 р. № 698/2008 [50]вдосконалено питання державного регулювання господарської діяльності з метою забезпечення гарантування конституційного права кожного громадянина на підприємницьку діяльність, недопущення порушення цього права.

Систему державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності було запроваджено Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», прийнятому у травні 2003 р.(у новій редакції Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 26 листопада 2015 р.). Безпосередньо цим законом було затверджено функціонування Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, який за допомогою сучасних інформаційних технологій забезпечує проведення реєстраційних процедур, а також відкритий доступ юридичних та фізичних осіб до інформації про суб'єктів господарювання в режимі он-лайн[40].

Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», прийнятого 6 вересня 2005 р. № 2806-IV,вдосконалено систему

відносин між державою та бізнесом. Норми цього закону визначили не лише основні терміни, положення і принципи державної політики у дозвільній сфері, а й порядок видачі документів дозвільного характеру для започаткування та здійснення господарської діяльності; встановили відповідальність посадових осіб дозвільних органів, адміністраторів, суб'єктів господарювання за порушення вимог законодавства з питань дозвільної системи у сфері господарської діяльності тощо[41].

Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 р. № 4618-VI, визначено правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку МСП[52].

Основні засади цінової політики і врегулювання відносин, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення закріплено у Законі України «Про ціни і ціноутворення» від 21 червня 2012 р. № 5007-VI [56].

За останнє десятиліття було прийнято багато нормативних актів щодо спрощення (дерегуляції) підприємницької діяльності. Основними з них є:

- Закони України: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12 лютого 2015 р. № 191-VIII; «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. № 222-VIII; «Про внесення змін до ст. 69 Податкового кодексу України щодо спрощення умов ведення бізнесу» від 21 квітня 2015 р. № 344-VIII;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» від 28 січня 2015 р. № 42;

- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» від 4 грудня 2019 р. № 1413-р та

«Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України» від 23 серпня 2016 р. № 615-р;

- Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015 та ін.

Всі ці нормативні акти, а також інші, створюють масив господарського законодавства, мета якого – встановити державний господарський порядок і забезпечити реальний захист інтересів суб'єктів господарювання. Держава зобов'язана встановити законний та ефективний порядок статутної діяльності суб'єктів господарювання, правила здійснення підприємництва, управління, посадових і владних осіб. Законодавство виступає посередником між державністю й економікою, громадянами і владою, який поєднує та зближує або роз'єднує і віддаляє їх.

Серед науковців вже не один рік триває тривала дискусія щодо державного регулювання підприємництва. Думки багатьох вчених збігаються у тому, що держава може та має обов'язок регулювати економіку, вільний ринок та підприємництво. Так, В.В. Добровольська наголошує на тому, що «оскільки таке регулювання – загальна справа населення, тому і здійснювати його може тільки орган, для цього призначений – держава» [15, с. 288]. Також мають місце певні проблеми у нормативному забезпеченні державного регулювання підприємницької діяльності, які існували завжди та більш загострилися після початку військової агресії.

Відкриття власної справи потребує отримання досить великого переліку дозволів та ліцензій, необхідно пройти складну процедуру отримання дозволів і погоджень. На сьогодні є непоодинокі випадки, коли оформлення документів на продовження терміну використання земельною ділянкою тривають 2-3 роки, що негативно впливає на бізнес.

Нормативна база досить складна та об'ємна, постійно вноситься безліч доповнень та поправок до законів, наявні суперечності законодавчих актів та окремих їх норм щодо регулювання підприємницьких відносин, деякі

законодавчі акти не мають механізмів їх реалізації, нестабільне й вкрай тяжке для підприємництва податкове законодавство й податкове навантаження, неналежне регулювання антимонопольного законодавства, неналежне антирейдерське законодавство, наявність корупції в державних органах тощо. Це не вичерпний перелік проблем державного регулювання підприємницької діяльності в Україні, що свідчить про те що державі якомога швидше потрібно звернути увагу на підприємництво.

На кінець хотілося б підкреслити, що сьогодні підприємництво в Україні дуже потребує прозорого державного регулювання, що повинно покласти край обтяжливим адміністративним процедурам і корупції. Саме тому вдосконалення нормативного забезпечення державного регулювання діяльності підприємництва має стати правовою стратегією держави, органів публічної адміністрації та суб'єктів підприємництва, яка містить правила, способи й методи регулювання господарських відносин; закріплення господарського правопорядку в економіці; виконання національних і регіональних програм соціально-економічного розвитку держави, умов договорів.

У свою чергу, державні органи як основні суб'єкти державного регулювання повинні зробити все можливе, щоб Україна стала розвинутою підприємницькою державою. Результатом реформування державного регулювання підприємницької діяльності в Україні стане якісне й стале поліпшення бізнес-клімату, його поступове наближення до найкращих практик європейських країн.

Отже, нормативне забезпечення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні представлене чималою кількістю нормативних актів, з-поміж яких можна виокремити, насамперед, Конституцію України, яка заклала «фундамент» для розвитку підприємництва в нашій державі, Закони України «Про господарські товариства», «Про фермерське господарство», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу

(дерегуляція)», «Про ціни і ціноутворення», «Про акціонерні товариства», а також інші підзаконні акти загальнодержавного та локального характерів. Однак, незважаючи на потужне правове врегулювання підприємництва в Україні та здійснення державного регулювання даної сферою вітчизняні акти вирізняються певною колізійністю та застарілістю правових норм, а тому потребують суттєвого доопрацювання як з боку фахівців з права й економіки, так і з боку публічних управлінців.

Висновки до Розділу 1

Підприємництво – це потужна та унікальна галузь, яка розвивається при вільній ринковій економіці. Без малого бізнесу економіка з часом приходиться до занепаду. Саме тому на сьогодні залишається актуальним питання знаходження оптимальної й ефективної взаємодії держави та підприємництва. З одного боку, держава зобов'язана забезпечити законні права й інтереси бізнесу, а з іншого – не втручатися у діяльність суб'єктів господарювання, що створить для них сприятливе середовище для розвитку.

Державне регулювання підприємницької діяльності є окремою функцією державного управління, яка спрямована на розвиток підприємницької діяльності та оптимізацію регуляторних процедур відповідно до стандартів, прийнятих у розвинутих країнах, а також з врахуванням тенденції розвитку економіки в країні. Таке регулювання має як позитивні та і негативні наслідки, що впливає на розвиток держави в цілому.

Нормативне забезпечення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні представлено чималою кількістю нормативних актів, з-поміж яких можна виокремити, насамперед, Конституцію України, яка заклала «фундамент» для розвитку підприємництва в нашій державі, Закони України «Про господарські товариства», «Про фермерське господарство»,

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)», «Про ціни і ціноутворення», «Про акціонерні товариства», а також інші підзаконні акти загальнодержавного та локального характерів. Разом із тим, нормативна база на сьогодні досить складна й об'ємна та потребує спрощення, зменшення дозвільних документів та спрощення процедури ведення бізнесу.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

2.1. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності

Термін «механізм» означає приведення чогось в дію; система, що встановлює порядок будь-якої діяльності.

Держава, виконуючи будь-яку функцію, впливає на ті чи інші суспільні процеси через різні механізми. Такі механізми складаються з поєднання різних методів і принципів здійснення різних функцій.

Механізм державного регулювання це складний процес, який поєднує у собі різні складові: економічні, мотиваційні, організаційні, політичні, правові, інформаційні, технологічні, тощо. Це система заходів, розроблена державою з урахуванням вимог і інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. У свою чергу, методами державного регулювання підприємницької діяльності є способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку з метою створення умов їх ефективного функціонування відповідно до напрямів державної економічної політики[5, с. 135].

Органи державного управління будують свої відносини з підприємцями, використовуючи: податкову і фінансово-кредитну систему, яка встановлює ставки податків і відсотків за державними кредитами; податкові пільги; ціни та правила ціноутворення; цільові дотації; валютний курс; розміри економічних санкцій; державне майно і систему резервів, ліцензії, концесії, лізинг, соціальні, економічні та інші норми й нормативи;

науково-технічні, економічні, соціальні, державні та регіональні програми; договори на виконання робіт і поставок для державних потреб.

Держава здійснює регулювання підприємницької діяльності через:

- законодавче забезпечення свободи конкуренції, захист споживачів від проявів недобросовісної конкуренції та монополізму в будь-яких сферах підприємницької діяльності;

- податкову та фінансово-кредитну політику, включаючи встановлення ставок податків і відсотків за державні кредити, податкові пільги, ціни та правила ціноутворення, валютний курс, розмір економічних санкцій;

- визначення соціальних норм функціонування підприємства, згідно з якими підприємець зобов'язаний забезпечити відповідні умови праці, охорону праці, оплату праці не нижче встановленого мінімального рівня, а також інші соціальні гарантії, включаючи соціальне та медичне страхування і соціальне забезпечення;

- встановлення екологічних норм і нормативів;

- залучення підприємців до виконання різноманітних науково-технічних та економічних регіональних і державних програм;

- укладання договорів на виконання робіт та здійснення послуг для державних потреб [28, с. 12]

Основними засобами регуляторного впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є:

- державне замовлення;

- ліцензування, патентування і квотування;

- сертифікація та стандартизація;

- застосування нормативів та лімітів;

- регулювання цін і тарифів;

- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій;

- надання інвестиційних, податкових та інших пільг [7, с. 56]

Успішний розвиток підприємництва можливий лише в умовах

забезпечення здорової конкуренції, створення сприятливого клімату та раціональної підтримки з боку держави, ефективної дії ринкових механізмів.

Механізми державного регулювання підприємництва – це система заходів, розроблених державою, з урахуванням вимог ринку та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. До цієї системи входять правовий та фінансовий механізми, механізми стимулювання, підтримки, сприяння, контролю; форми та методи реалізації державного регулювання, державні органи та фонди, які покликані займатися діяльністю суб'єктів підприємництва. Державне регулювання здійснюється за допомогою системи норм та заходів, що регламентують поведінку суб'єктів підприємницької діяльності, використовуючи як адміністративні методи впливу (закони, укази, накази, постанови, інструкції, положення тощо), так і систему економічних методів та регуляторів (податки, ціни, банківські відсотки, пільги, санкції тощо). Державне регулювання підприємництва має свої функції, інструменти (методи) та відповідні органи[21, с. 47].

Основні функції державного регулювання підприємництва:

- підтримка пропорційності виробництва та споживання, антициклічне регулювання;
- підтримка та розвиток конкуренції, антимонопольне регулювання;
- сприяння розширенню існуючих, створенню та залученню нових суб'єктів господарювання;
- соціальний захист прав підприємців, споживачів і їх продукції;
- забезпечення ефективного функціонування підприємницьких структур;
- забезпечення надходжень до всіх рівнів бюджетів від діяльності підприємницьких структур[3, с. 90].

Розглянемо складові механізму державного регулювання розвитку підприємництва, що представлені на Рис. 2.1.

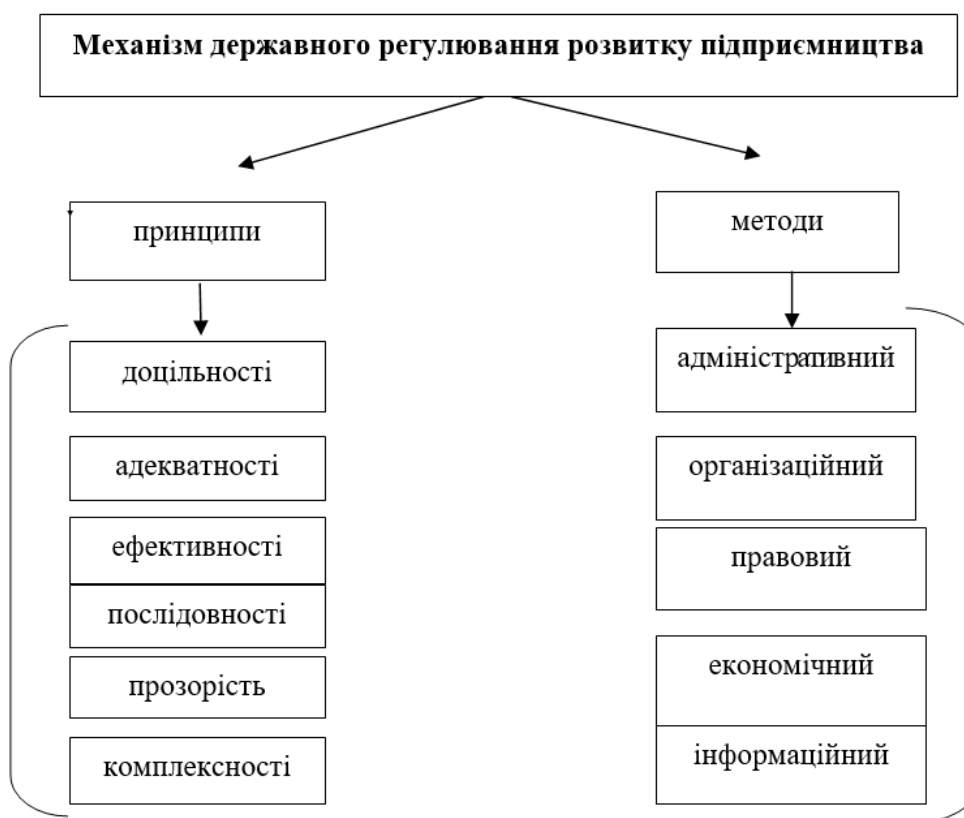

Рис. 2.1. Основні складові механізму державного регулювання підприємництва

З'ясування принципів державного регулювання має важливе значення, оскільки дає змогу визначити його цільову спрямованість, закономірності його розвитку та функціонування.

Дотримання принципів є своєрідною інституційною гарантією від непрогнозованого втручання в сферу державного регулювання підприємництва. Принципи повинні доповнювати дію економічних законів і закономірностей, розкривати приманні їм сутнісні риси та постійно повторювані зв'язки між елементами системи.

Аналізуючи наукові дослідження з урахуванням чинного законодавства можна виділити такі загальнотеоретичні принципи державного регулювання підприємництва:

- принцип доцільності, що означає обґрунтовану необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми;
- принцип адекватності, що передбачає відповідність форм та рівня

державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;

- принцип ефективності, який ґрунтується на забезпеченні досягнення внаслідок дії регуляторного акту максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

- принцип комплексності – передбачає проведення ґрунтовного аналізу причинно-наслідкових взаємозв'язків у системі функціонування суб'єктів МСП й розробки комплексу дієвих механізмів, методів та інструментів вирішення нагальних проблем їх діяльності;

- принцип послідовності – враховує необхідність дотримання чіткого послідовного плану при реалізації державної політики у сфері розвитку МСП з метою швидкої адаптації суб'єктів господарювання до можливих змін;

- принцип прозорості та врахування громадської думки, що передбачає відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності[26].

Також виділяють принципи збалансованості, передбачуваності, цілеспрямованості, реальності, актуальності, узгодженості, системності, гнучкості та інші.

Успіх підприємництва залежить від економічної ситуації в країні та законодавчим забезпеченням або правової бази. Законодавче забезпечення – це формування та вдосконалення чинного законодавства України відносно підприємницької діяльності, яке здійснюється відповідними державними

органами[26].

Держава регулює підприємницьку діяльність різними методами. Методи державного регулювання та підтримки підприємництва можна розподілити на економічні, адміністративні, психологічні. Серед адміністративних методів найбільш вагомим і перспективним є режим найбільшого сприяння розвитку підприємництва за реалізації відповідної правової основи, який не перешкоджав би функціонуванню великих підприємницьких структур і державних підприємств. Економічні методи розподіляються на 3 групи. Фінансовими методами розвитку підприємництва є: пільгове кредитування, доступність інвестиційних ресурсів, субсидування, спільне фінансування суспільно значущих проектів. Не менш актуальними є фіскальні методи, розумне зниження податкового навантаження на підприємницькі структури, що сприяє розширенню бізнесу. Ресурсним методом є розвиток кадрового забезпечення, включаючи підготовку і перепідготовку трудових ресурсів на основі державних програм навчання; інформаційне забезпечення, у тому числі участь у виставках, конференціях, ярмарках і доступ бізнес-структур до матеріальних ресурсів[27, с. 155].

Отже, механізм державного управління є складним і системним утворенням, яке органічно поєднує у собі різні складники: економічні, мотиваційні, організаційні, політичні і правові.

Засоби впливу механізму регулювання підприємництва поділяють на прямі – це безпосередній вплив держави на підприємництво, яке здійснюється за допомогою прийняття парламентом законодавчих актів, на яких ґрунтуються дії виконавчої влади. Особливо важливими є законодавчі та інші нормативно-правові акти, відповідні норми господарського, цивільного, кредитно-фінансового, податкового, адміністративного, трудового та інших галузей чинного законодавства. Непряме регулювання формує систему мотивації та створює стимулюючі умови для діяльності та ґрунтується на використанні різних економічних та фінансових важелів (цін, податків, кредитів, відсотків, пільг тощо).

Регуляторними органами є парламент, Президент України, уряд, інший державний орган, центральний орган виконавчої влади, місцевий орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, а також посадова особа будь-якого із зазначених органів, якщо відповідно до законодавства ця особа має повноваження одноособово приймати регуляторні акти. Реалізація державної політики у сфері підприємництва забезпечується Державною регуляторною службою України. Діяльність вищезазначеного органу спрямована на недопущення ухвалення економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність, усунення правових, адміністративних, організаційно-економічних й інших перешкод у розвитку підприємництва [62, с. 389].

Зважаючи на викладене, хотілося б підкреслити, що використовуючи можливі принципи та методи, держава, не втручаючись у діяльність підприємництва, повинна регулювати сучасні ринки, підтримуючи їх та стримуючи негативні тенденції. Ефективне та раціональне застосування механізмів державного регулювання надасть можливість зробити підприємство прибутковим та соціально значущим в Україні.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємницьких структур здійснюється на основі положень, викладених у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», що є основоположними для всіх суб'єктів бізнесу і повинні враховуватися в організації цього виду діяльності.

Отже, механізми державного регулювання підприємницької діяльності являють собою систему пов'язаних між собою компонентів, таких як методи, принципи, форми і інструменти, які використовуються органами державної влади, місцевого самоврядування для здійснення впливу на економічну поведінку суб'єктів підприємництва. Ефективність механізму державного регулювання підприємницької діяльності в Україні на пряму залежить від успішності боротьби з корупцією і встановлення громадянського контролю за всіма стадіями розроблення, втілення і моніторингу наслідків такого регулювання.

2.2. Напрями державної підтримки підприємництва

Ринкова система економіки України розвивається завдяки діяльності малого бізнесу в різних галузях економіки. Підприємства малого та середнього бізнесу завжди є важливими об'єктами економічної політики держави, оскільки їх діяльність створює надійний фундамент для соціально-економічного розвитку країни. Разом із цим, суб'єкти МСП під час криз будь-якого характеру першими відчують на собі негативні наслідки. Уряди різних країн, розуміючи важливість малого бізнесу, зокрема фізичних осіб-підприємців, застосовують різні механізми їх підтримки.

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» закріплює умови надання державної підтримки суб'єктам малого підприємництва, а також мету державної політики у сфері розвитку малого підприємництва в Україні. Так ст. 4 даного Закону визначено основні напрями державної політики у сфері розвитку МСП в Україні, а саме:

- 1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;
- 2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;
- 3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;
- 4) забезпечення фінансової державної підтримки МСП шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;
- 5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки МСП;

б) гарантування прав суб'єктів МСП під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

7) сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів МСП та скороченню строку проведення таких процедур;

8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів МСП;

9) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами МСП новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг)[52].

Державна підтримка суб'єктів МСП та об'єктів інфраструктури включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів МСП, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу)[52].

Було затверджено Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року (далі – Стратегія) та План заходів її реалізації, які схвалено та затверджено розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р та від 10 травня 2018 р. № 292-р відповідно. Планом заходів було передбачено завдання, які містять заходи, за напрямками: створення сприятливого середовища для розвитку МСП; покращення доступу МСП до фінансування; спрощення податкового адміністрування для МСП; популяризацію підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок; підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу МСП; організаційне забезпечення та механізм реалізації Стратегії[55].

На сьогодні Міністерством економіки спільно із Міністерством цифрової трансформації та Офісом з розвитку підприємництва та експорту

підготовлено, оприлюднено та надано для обговорення перший черковий Драфт Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року.

Мета Стратегії – розв’язання нагальних проблем МСП в Україні. Зокрема, таких, як доступ до фінансування, перебої з логістикою, зниження купівельної спроможності та нестача кваліфікованих кадрів. У свою чергу, у довгостроковій перспективі метою впровадження Стратегії є зростання та цифрова трансформація МСП, інтеграція МСП у європейський ринок, підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу відповідно до стандартів ЄС[55].

Крім того, ухвалення документа є однією із вимог Європейської комісії (Звіту Європейської комісії щодо України в межах розширення ЄС).

Документ також матиме ухвалений план дій, спрямованих на відновлення та сталий розвиток сектору МСП. Однак під час його реалізації ми реагуватимемо на зміни в економіці, щоб адаптувати кроки під виклики часу», – розповів заступник Міністра економіки Олексій Соболев[13].

Стратегія, зокрема, містить розділи із аналізом поточного стану МСП, стратегічними цілями та пріоритетними завданнями для їх досягнення, очікуваними результатами. Також Стратегія адаптована до Принципів ОЕСР та ЄС[55].

У документі також представлений Операційний план реалізації стратегії на період до 2027 року із конкретними кроками.

Найбільш доцільними принципами формування державної політики стратегічного розвитку малого бізнесу вважаються наступні базові принципи:

- гнучкість як здатність складових державної політики передбачати, протистояти та пристосовуватися до змін середовища (за кожним керованим елементом), спроможність коригувати управлінські рішення, що приймаються органами державної та публічної влади;

- комплексність як поєднання всіх державних управлінських рішень у єдину систему, що дозволяє визначити пріоритети в державному та

публічному управлінні, забезпечити взаємопов'язаність і взаємний вплив рішень у процесі їх реалізації;

- ефективність, що передбачає досягнення мінімізації витрат ресурсів, задіяних органами державної та публічної влади;

- результативність – отримання позитивних результатів за показниками оцінювання при управлінні керованими елементами системи органів публічної влади, задіяних до процесу реалізації державної політики стратегічного розвитку малого бізнесу[10].

Міцний хребет української економіки – це підприємці та бізнес, які здатні особливо стабільно працювати в сучасних умовах військової агресії. Окрім фронту бойових дій не менш важливим є економічний фронт.

Війна негативно вплинула на розвиток малого бізнесу в Україні. Багато підприємств малого бізнесу фактично зупинили економічну діяльність, деякі провели релокацію всередині України або перемістилися за кордон.

Тому державна підтримка бізнесу у воєнний час є найактуальнішою, так як саме від бізнесу залежить майбутнє і економіки і держави в цілому.

З метою підтримки економіки та ведення бізнесу в умовах війни уряд України вніс низку змін і доповнень до законодавства, яке регулює трудові відносини, ведення підприємницької діяльності, державну податкову політику тощо.

Розглянемо основні податкові зміни. Так, наприклад, були внесені зміни до Податкового кодексу України та з 1 квітня 2022 р. до 1 серпня 2023 р. для платників єдиного податку третьої групи діяла відсоткова ставка єдиного податку у розмірі 2% доходу. Платниками єдиного податку третьої групи могли бути фізичні особи-підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно правової форми. До них не застосовувались обмеження щодо обсягу доходу та кількості найнятих осіб. Застосування ставки податку у розмірі 2% доходу передбачало включення податку на додану вартість до складу єдиного податку[71].

Фізичні особи-підприємці – платники єдиного податку I та II групи,

податкова адреса яких знаходиться на території бойових дій мають право не сплачувати єдиний податок. Фізичні особи-підприємці I-II групи повністю також звільняються від сплати ЄСВ та можуть сплачувати його за бажанням. ФОП III групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, яких призвали до лав ЗСУ, інших захисних формувань, (у т. ч. і територіальної оборони). Введено було також мораторій на проведення перевірок, крім камеральних перевірок декларацій при бюджетному відшкодуванні ПДВ, фактичних перевірок. Всі розпочаті перевірки були призупинено. З 1 серпня 2023 р. проведення перевірок було відновлено, крім тих суб'єктів, податкова адреса яких знаходиться на території бойових дій. Також були відмінені штрафи за несвоєчасну сплату податків та подання податкової звітності в період воєнного стану.

Запроваджено надання компенсації за працевлаштування ВПО. Роботодавцю компенсують витрати на оплату праці у розмірі 6,5 тис грн щомісячно за кожну працевлаштовану особу з числа ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні та 30 діб після його завершення за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету[43].

Відтерміновано сплату податків для всіх суб'єктів господарювання, які не мають можливості своєчасно виконати податковий обов'язок.

Надані пільги по сплати земельного податку по територіям, які знаходяться в зоні активних бойових дій або засмічені вибуховими пристроями.

З середини березня 2022 р. діє Програма з релокації українських виробництв. Програма здійснюється із Міністерством економіки України і розрахована на підприємства, які знаходяться у зоні активних бойових дій або території, де є загроза введення активних бойових дій. Пріоритет мають стратегічні підприємства та підприємства, які виробляють товари першої необхідності. Релокація здійснюється у безпечні регіони України[57]. Переміщення підприємств відбувається безкоштовно силами АТ «Укрзалізниця» та АТ «Укрпошта». Підприємства, які мають змогу

самотужки перевезти своє обладнання, отримують допомогу з логістичних питань.

Релоковане підприємство отримає пакет державної підтримки, що включає в себе: підбір місця розташування підприємства; допомога з перевезенням; допомога у розселенні працівників, які переїхали з підприємством та пошуку нових співробітників; підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

Для цифровізації процесу релокації ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Мінекономіки, за підтримки Мінцифри й національного проєкту Дія.Бізнес запустили платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації. ДП «Прозорро.Продажі» спільно з E-Tender та eDocs розробило IT-систему, яка дозволяє подавати бізнесу заявку та отримати допомогу в переміщенні свого обладнання на безпечні території України. Користування платформою для усіх користувачів безкоштовне [19].

З початку 2022 р. релокація найбільше стосувалася регіонів, які виявились у зоні найбільшого ризику. Це Донецька, Луганська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Чернігівська, Харківська та Київська області.

За даними майданчика Opendatabot станом на кінець 2023 р., майже 7820 українських компаній релокувалося з кінця лютого 2022 р. З них переважною більшістю є підприємства, зайняті у сфері гуртової торгівлі (44% від загальної кількості). Крім них, лідерами є організації, що працюють у сферах нерухомості та будівництва. Майже третина релокованих підприємств (27%, 2111 бізнесів) переїхало з Києва. Також масово виїздили компанії з Дніпропетровської (11%, 896 організацій) та Донецької (8%, 642 організації) областей. Багато компаній виїхало з Одеської, Харківської, Миколаївської, Львівської областей[25].

Уряд затвердив низку програм фінансової підтримки бізнесу. Серед них –є-Робота – урядова грантова програма підтримки бізнесу.

Наприкінці червня Уряд розпочав грантову програму для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. У рамках цієї

програми можна отримати такі гранти як:

- «Своя справа» – до 250 тис.грн на будь-який мікробізнес (головна умова – створення щонайменше 1 робочого місця та сплата податків);
- «Новий рівень» – до 8 млн на розширення та створення підприємств у сфері перероблення (головна умова – створення щонайменше 25 робочих місць та сплата податків);
- «Свій сад» – грант на висадку нових садів до 400 тис. грн за 1 га (головна умова – створення 3-20 робочих місць та сплата податків);
- «Своя теплиця» – на побудову нових теплиць до 7 млн грн (головна умова – створення 40 робочих місць та сплата податків);
- «Стартап» – гранти для стартапів в сфері ІТ від 750 тис. до 3,5 млн грн (головна умова – від 3 до 10 робочих місць та сплата податків);
- «Старт в ІТ» – грант на навчання новим навичкам у сфері інформаційних технологій. (витратити гроші можна лише на курси у визначених школах)[33].

За два роки дії програми понад 18 тис. підприємців отримали гранти на старт або розвиток бізнесу за урядовим проектом «Робота на суму 8,5 млрд грн.(див. Рис. 2.2) [9].

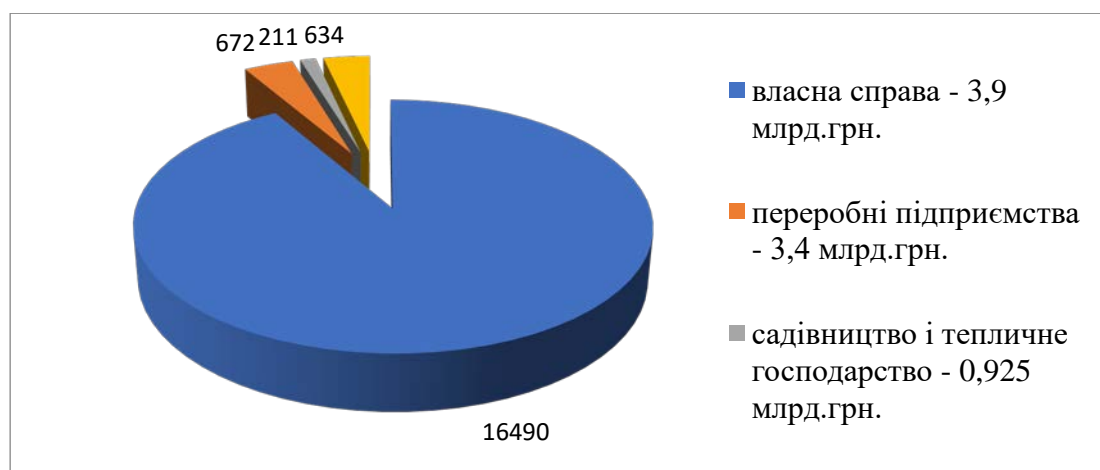

Рис. 2.2. Структура виданих грантів на старт або розвиток бізнесу за урядовим проектом «Робота» за 2022–2023 рр. [9]

Для участі у програмі підприємці (діючі та ті, хто хоче ним стати) мають підготувати бізнес-план або типовий проєкт та разом із заявкою подати через портал Дія або сайт Фонду розвитку інновацій (для грантів на розвиток стартапів). Банки здійснюють оцінювання бізнес-плану та/або типового проєкту. Рішення про надання гранту приймається Державною службою зайнятості (у випадку створення або розвитку підприємства), Мінекономіки (для створення переробних підприємств), Мінагрополітики (при створенні тепличного господарства та розвитку власного садівництва, ягідництва та виноградарства) та конкурсною комісією (у випадку створення стартапів). Кошти грантів можна витратити на купівлю нового обладнання, матеріалів та інструментів. Гранти передбачають співфінансування з боку власника бізнесу. Обов'язковими умовами є сплата податків та зборів, створення визначеної кількості робочих місць (відповідно до кожного виду гранту).

Окрім того, хотілося звернути уваги на те, що уряд розширив програму кредитування «5-7-9%» 2 березня 2022 р., з метою підтримки сільськогосподарських виробників, а також для підтримки та активізації підприємницької діяльності у період дії воєнного стану. Програма передбачає кредитування на суму до 60 млн грн за процентною ставкою 0%, яка діятиме протягом періоду воєнного стану та місяця після завершення війни. Після завершення цього періоду і до кінця строку кредиту діятиме ставка 5% [11].

Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» протягом повномасштабної війни у 2022–2024 рр. набула безпрецедентно високої ролі для боргового фінансування підприємств на тлі уповільнення банківського кредитування на ринкових умовах. З початку 2024 р. за Програмою підприємці отримали 20831 кредит на 78,1 млрд грн, з яких від банків державного сектору економіки – 15612 кредитів на 40 млрд грн.

За час дії воєнного стану в Україні видано 64973кредити на 255,4млрдгрн (у тому числі банками державного сектору – 48646кредити на 130,4млрдгрн), з яких станом на листопад поточного року:

- 28,8 млрд грн – на інвестиційні цілі;
- 66,17 млрд грн – на фінансування оборотного капіталу;
- 40,21 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників;
- 26,15 млрд грн – на переробку сільськогосподарської продукції;
- 1,42 млрд грн – на фінансування енергосервісу;
- 57,55млрд грн – на антивоєнні цілі;
- 21,71 млрд грн – кредитування в зоні високого воєнного ризику(див. Рис. 2.3) [30].

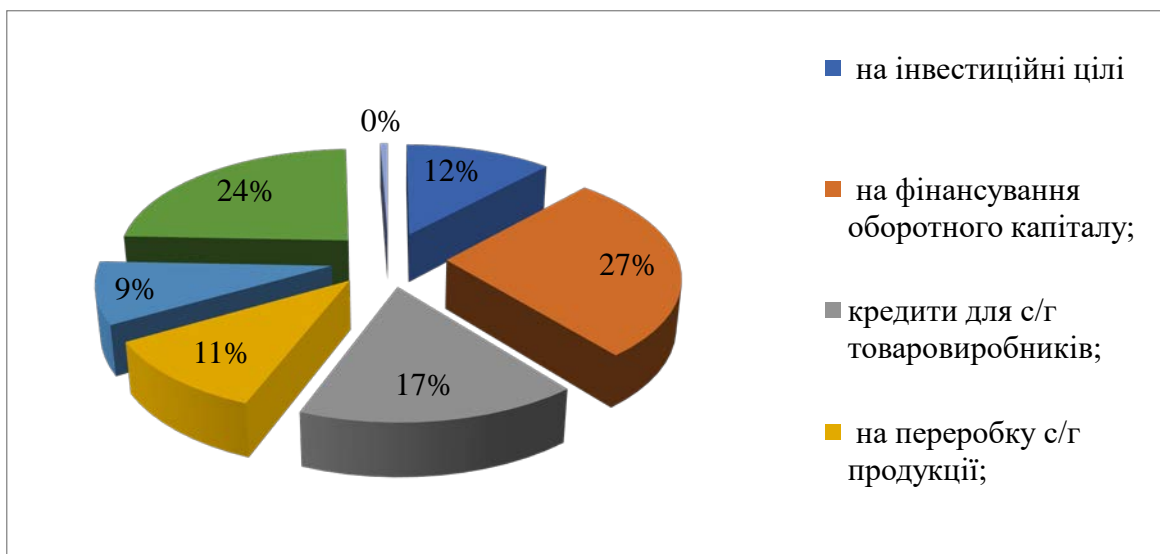

Рис. 2.3. Структура отриманих кредитів програмою «Доступні кредити 5-7-9%» за час дії воєнного стану в Україні[30]

Всього з моменту старту Програми підписано 99795кредитних договорів на 345млрдгрн, з них банками державного сектору економіки – 69 122 договорів на 157 млрд грн [30].

Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності Фонду.

За Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» ФРП уклав угоди про співробітництво з 46 банками. Держава продовжує здійснювати всі необхідні компенсаційні виплати на користь бізнесу за укладеними кредитними договорами у межах Програми.

З умовами участі в програмах та переліком уповноважених банків можна ознайомитись за посиланням.

Для оптимізації Державних програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» в умовах воєнного стану Уряд прийняв постанову від 14 березня 2023 р. №229 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва» [29].

З 2023 р. запрацювала програма Є-відновлення, що надає можливість отримати компенсацію до 200 000 гривень на відновлення зруйнованого житла через війну. Ця програма триває в три етапи. Перший етап програми «Є-Відновлення» розпочався 10 травня і передбачає відшкодування вартості ремонту пошкоджених житлових будинків. Максимальна сума відшкодування – 200 тис. грн. Другий етап, який стартував 1 серпня, охоплює повну компенсацію вартості зруйнованих житлових приміщень, що не підлягають ремонту. Третій етап передбачає компенсацію на проведення серйозних капітальних ремонтів, вартість яких перевищує 200 тис. грн [6].

«Станом на сьогодні погоджено заявки на майже 8 млрд грн для виплат за пошкоджене житло. Компенсації погодили більше ніж 73 тисячам українських сімей, які отримали чи отримають ці кошти для проведення ремонту», – поінформувала голова Комітету Верховної Ради з питань організації державної влади, регіонального розвитку, місцевого самоврядування та містобудування, очільниця політичної партії «Слуганароду» Олена Шуляк [70].

Український ветеранський фонд запусив проєкт з мікрофінансування бізнесу. Ветерани та члени їхніх сімей, які стали після 24 лютого 2022 р. ВПО і мають підтвердження цього статусу, зможуть отримати грошове

відшкодування до 20 тис. грн на купівлю товарів, необхідних для ведення власної. Інформаційну підтримку урядові органи надають в рамках найбільш відомого проєкту з розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес. Він реалізується Міністерством цифрової трансформації України спільно з Офісом з розвитку підприємництва та експорту. Проєкт складається з он-лайн платформи та мережі центрів підтримки підприємців. Інформаційний розділ порталу «Підтримка бізнесу в умовах війни» містить інформацію про державні програми бізнесу в умовах військового часу, інформацію про різноманітні ініціативи підтримки бізнесу[35].

Значну грантову підтримку українським підприємцям надають міжнародні програми. Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» підтримує стартапи та МСП з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому ринку України та на міжнародних ринках. Після повномасштабного вторгнення Росії в лютому, Програма зосередила свої зусилля на збереженні економічної стійкості України та відновленні української економіки, що постраждала від російської агресії. У рамках програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» надаються гранти на реалізацію діяльності з підтримки безперервності та відновлення бізнесу. Діяльність компаній може бути зосереджена на вирішенні таких потреб: покращення бізнес-процесів і моделей; розбудова організаційного потенціалу; розвиток виробництва; продажі, а також цифрові та торгові можливості. Ці потреби можуть включати: інформаційно-технологічні (ІТ) рішення; розробку продукту та інновації; інструменти та стратегії; створення або відновлення ланцюгів поставок; посилення підготовки персоналу та забезпечення персоналом; покращення онлайн-маркетингу та просування на внутрішньому та зовнішньому ринках; підвищення конкурентоспроможності бізнесу; покращення доступу до фінансування для МСП, а також подібну діяльність, що пов'язана з підтримкою безперервності та відновлення бізнесу. В межах цієї грантової

програми було надано 50 грантів для українських МСП на загальну суму 36 млн грн протягом липня 2022–2023 рр.[37].

Гранти надаються і в рамках проєктів, що реалізуються за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України». Наприклад, в рамках проєкту «Підтримка бізнесу під час війни та в післявоєнний період», що реалізується Українським центром сприяння інвестиціям та торгівлі за фінансову підтримку отримують 15 МСП для створення, відновлення, масштабування або релокації бізнесу. Загальний фонд складає понад 1,5 млн грн і буде розділена між учасницями, щоб максимально задовольнити потреби їхнього бізнесу.

Мікрогранти в розмірі по 125 тис. грн (4 тис. євро) передбачені і в рамках програми «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП». Гранти надаються з 13 травня 2022 р. через портал «Дія». Пріоритет надають компаніям, які виробляють життєво необхідні товари та послуги для громадян України та ЗСУ. Цей механізм розроблено спільно з Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством економіки України, Офісом з розвитку підприємництва та експорту України й національним проєктом з розвитку підприємництва та експорту «Дія.Бізнес»[32].

Програма розширення можливостей жіночого підприємництва Естонської ради у справах біженців, Запорізького благодійного фонду «Єдність» за майбутнє» та Гараж48 проводиться для жінок, які втратили джерела доходів для забезпечення своєї родини через війну, яка триває в Україні. 100 нових бізнес-ідей та 60 існуючих бізнесів будуть відібрані до участі в навчальній програмі. Мінімум 31 жінка чи бізнес-команди, очолювані жінками, отримують підтримку еквівалентну сумі від 20 000 грн до 150 тис. грн разом з наставницькою підтримкою протягом шести місяців. Програма впроваджуватиметься з липня 2022 р. по квітень 2023 р. У рамках програми проводяться також відкриті воркшопи для підтримки подальшого розвитку бізнесу[58].

Ресурсний центр ГУРТ надає міні-гранти підприємцям, які забезпечують критичні потреби населення України та зайнятість ВПО. Загальний бюджет конкурсу міні-грантів – 310 тис. доларів США. Максимальний розмір гранту – 360 тис. грн. Розмір кожного затвердженого гранту буде залежати від кількості ВПО, зайнятих у бізнесі протягом тривалості впровадження гранту.

Отже, підсумовуючи можна сказати, що початок війни завдав нищівного удару по українському бізнесу. Методи державної підтримки частково вирішують проблеми бізнесу, але ситуація дуже швидко змінюється, на що потрібно оперативно реагувати. Але як показує досвід підприємці швидко пристосувались до реалій. У складних умовах воєнного стану підприємництво отримує ресурсну і податкову підтримку з боку держави. Але цього нажаль замало для розвитку бізнесу: недостатньо разової допомоги на відкриття справи, недостатньо кваліфікованих працівників у зв'язку з обмеженим бронюванням працівників, недостатньо інвестицій, великі ставки по кредитах, не прогнозована ситуація з енергозабезпеченням. Проблеми у взаємодії з державними органами включають блокування податкових накладних, затримки з логістикою на кордоні та несправедливі рішення у процедурах державних закупівель.

2.3. Регуляторна політика як елемент державної підтримки бізнесу

Створення сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності є невід'ємною складовою розвитку підприємництва. З цією метою в Україні постійно проводиться робота по удосконаленню регуляторного середовища.

Ключовим нормативним актом, який визначає правові та організаційні засади реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської

діяльності є Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Відповідно до його положень державною регуляторною політикою є «напрямок державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України» [42].

У свою чергу, державна регуляторна політика сприяння розвитку малого підприємництва вирішує широкий спектр завдань, які стоять перед економікою країни в цілому (див. Рис. 2.4).

Рис. 2.4. Завдання державної регуляторної політики у підтримці бізнесу

Саме головне завдання регуляторної політики полягає у тому, щоб органи державної влади та місцевого самоврядування при прийнятті нормативно-правових актів не допускали неефективних управлінських рішень, чітко дотримувались процедур та правил. Також, до завдання регуляторної політики відноситься ініціювання прийнятих актів та позитивне відображення їх на розвитку економіки. Тобто регуляторна політика проводиться за напрямками: регуляторний та регулюючий.

Від держави потребується особлива увага та підтримка бізнесу, враховуючи те, що від успішного розвитку підприємництва залежить розвиток економіки.

Забезпечення здійснення державної регуляторної політики включає:

- встановлення єдиного підходу до підготовки аналізу регуляторного впливу та до здійснення відстежень результативності регуляторних актів;
- підготовку аналізу регуляторного впливу;
- планування діяльності з підготовки проєктів регуляторних актів;
- оприлюднення проєктів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, а також відкриті обговорення за участю представників громадськості питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю;
- відстеження результативності, перегляд, систематизацію регуляторних актів;
- недопущення прийняття регуляторних актів, які є непослідовними або не узгоджуються чи дублюють діючі регуляторні акти;
- викладення положень регуляторного акту у спосіб, який є доступним та однозначним для розуміння особами, які повинні впроваджувати або виконувати вимоги цього регуляторного акту;
- оприлюднення інформації про здійснення регуляторної діяльності [42].

Відповідно метою регуляторної політики є недопущення ухвалення

економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання державних органів у господарську діяльність.

На сучасному етапі розвитку України регуляторна політика як елемент державної підтримки бізнесу означає: спрощення процедури реєстрації та ліквідації суб'єктів підприємництва, спрощення процедури отримання дозволів та сертифікатів, зменшення видів діяльності, які підлягають ліцензуванню, обмеження кількості перевірок, зменшення контролюючих органів, спрощення процедури митного оформлення вантажів у процесі здійснення експортно-імпортних операцій; забезпечення своєчасності прийняття, прозорості й стабільності нормативно-правового регулювання підприємництва.

Урядом було започаткувало низку реформ для полегшення ведення бізнесу в Україні. З'явилась можливість відкриття власної справи за два дні. Зазнала змін і дозвільна система. Реформа у дозвільній системі в Україні була розпочата з прийняттям у 2005 р. Закону України № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», потім вносились зміни в 2011 р. Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності після внесених змін налічував 153 документи дозвільного характеру. Реформаторським став Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру» (далі – Закон № 1193-VII) від 9 квітня 2014 р. № 1193, яким внесені зміни до 38 законодавчих актів України та до Закону № 3392. Було скасовано 58 документів дозвільного характеру, що включені до Переліку, затвердженого Законом № 3392-VI, та 25 документів дозвільного характеру, які не увійшли до Переліку, але необхідність їх отримання була встановлена спеціальними законами, виключивши відповідні норми з відповідних спеціальних законів [39].

Прийняття Закону № 1193-VII дозволило суттєво зменшити адміністративний тиск на суб'єктів господарювання, упорядкувати кількість

документів дозвільного характеру, створити сприятливі умови для ведення бізнесу [64].

У врегулюванні системи ліцензування став оновлений Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. № 222-VIII, яким було удосконалено та спрощено порядок отримання ліцензій, зменшено кількість видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, зокрема: скорочено кількість ліцензованих видів з 57 до 34[47].

Але на сьогодні регуляторна політика потребує продовження вдосконалення та внесення додаткових змін.

Однією з основних умов подолання негативних тенденцій таких як зниження рівня безробіття, підвищення рівня доходів населення, підтримка у відкритті власної справи, є розроблення комплексу заходів щодо розв'язання проблем, які перешкоджають подальшому розвитку МСП. Розв'язання проблеми потребує розроблення і виконання Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 рр. Метою Програми є створення сприятливих умов для провадження діяльності суб'єктами МСП, підтримки та розвитку такого підприємництва шляхом впровадження інноваційних технологій[53].

Відповідно до Концепції загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 рр. проблеми розвитку МСП передбачається вирішити шляхом:

- 1) дерегуляції господарської діяльності, зокрема спрощення порядку започаткування та припинення підприємницької діяльності; удосконалення процедур ліцензування та отримання документів дозвільного характеру; упорядкування та удосконалення процедур здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, зменшення кількості заходів державного нагляду (контролю);

- 2) надання підтримки інноваційно-орієнтованим суб'єктам МСП;

- 3) сприяння розвитку інфраструктури підтримки МСП;

- 4) підтримки експортної діяльності суб'єктів МСП;
- 5) розвитку соціальної відповідальності бізнесу;
- 6) удосконалення системи професійної освіти, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів МСП;
- 7) співпраці між державою, приватним сектором і громадськими організаціями у сфері навчання підприємництва;
- 8) удосконалення системи інформаційної підтримки, зокрема шляхом створення інформаційної системи;
- 9) проведення моніторингу умов провадження підприємницької діяльності, зокрема з застосуванням регіональних рейтингів ведення бізнесу;
- 10) розширення можливостей участі суб'єктів МСП в реалізації проектів державно-приватного партнерства;
- 11) підвищення ролі місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування в підтримці розвитку МСП, зокрема шляхом розроблення та виконання регіональних і місцевих програм розвитку МСП;
- 12) формування фонду нежитлових приміщень і земельних ділянок для надання в оренду суб'єктам МСП на пільгових умовах;
- 13) забезпечення розвитку сільськогосподарського підприємництва та кооперації, зокрема шляхом державної підтримки формування та поліпшення матеріально-технічної бази виробників сільськогосподарської продукції [53].

На сьогодні, Уряд схвалив Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП на період до 2027 року, а також затвердив операційний план заходів з її реалізації на 2024–2027 рр.

За словами Першого віце-прем'єр-міністра – Міністра економіки України Юлії Свириденко підтримка МСП – один із ключових пріоритетів держави. Нова стратегія є відповіддю на нагальні потреби бізнесу. Є інклюзивною і сприятиме бізнес-активності жінок, осіб з інвалідністю, ветеранів. Вона узгоджена з бізнесом, громадським сектором, експертами. Врахований і регіональний аспект. Її також підтримали наші міжнародні партнери. І вже маємо практичний результат – разом з Німеччиною

запустили Альянс стійкості МСП для координації зусиль у розвитку екосистеми МСП. Бо головне завдання Стратегії – створити умови для розвитку МСП й дати партнерам орієнтири, куди найкраще інвестувати як вже зараз, так і під час повоєнного відновлення[67].

Стратегія визначає ключові напрями державної політики у сфері МСП, включаючи відновлення зруйнованих підприємств за принципом «buildbackbetter». Особлива увага приділяється зеленому переходу, цифровій трансформації, інноваційному розвитку та інклюзивності бізнесу, залучаючи жінок, людей з інвалідністю, ВПО і ветеранів. Документ враховує рекомендації ОЕСР, відповідає змісту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також узгоджується з Планом для UkraineFacility. Стратегія деталізує напрями розвитку української економіки, визначені у Плані, у частині створення складних ланцюгів доданої вартості та розвитку переробної промисловості. Крім того, вона передбачає розвиток МСП згідно з Національним планом з енергетики та клімату на період до 2030 року. Над її розробкою також працювали фахівці Міністерства цифрової трансформації та Офісу розвитку підприємництва та експорту[67].

Стратегія містить чотири основні цілі:

- 1) відновлення та полегшення процесу ведення бізнесу;
- 2) інноваційний розвиток, цифрова трансформація та «зелений перехід»;
- 3) розвиток людського капіталу та підприємництва;
- 4) підвищення конкурентоспроможності та збільшення експорту[54].

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що державна регуляторна політика направлена на підтримку бізнесу. Проте є недоліки які потребують вирішення, насамперед спрощення податкового законодавства, зменшення кількості контролюючих органів, обмеження кількості перевірок, спрощення процедури ліквідації суб'єктів підприємництва, спрощення процедури отримання дозволів та сертифікатів, зменшення видів діяльності, які підлягають ліцензуванню, спрощення процедури митного оформлення

вантажів у процесі здійснення експортно-імпортних операцій; забезпечення своєчасності прийняття, прозорості й стабільності нормативно-правового регулювання підприємництва.

Висновки до Розділу 2

Український уряд є цілком раціональним з підтримки вітчизняного бізнесу в умовах воєнного стану. Органами публічної влади для здійснення впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання застосовуються різні механізми державного регулювання підприємницької діяльності, які являють систему пов'язаних між собою таких компонентів, як методи, принципи, форми й інструменти. Практика свідчить, що успішність підприємництва, як і економіка країни в цілому, на пряму залежить від ефективності механізму державного регулювання підприємницької діяльності в Україні.

В умовах військового стану бізнес країни отримує ресурсну і податкову підтримку з боку держави. Впроваджені методи державної підтримки на сьогодні частково вирішують проблеми бізнесу, але цього, на жаль, замало для розвитку бізнесу, недостатньо разової допомоги на відкриття справи, відчувається брак кваліфікованих працівників у зв'язку з обмеженим бронюванням працівників, недостатньо інвестицій, непрозоре податкове законодавство, великі ставки по кредитах.

Одним з елементів державної підтримки підприємництва є ефективна регуляторна політика держави. Є позитивні зміни в політиці держави, але також є й багато недоліків. Є потреба в спрощенні податкового законодавства, зменшені кількості контролюючих установ і перевірок, спрощення процедури отримання дозволів та сертифікатів, забезпечення

своєчасності прийняття, прозорості й стабільності нормативно-правового регулювання підприємництва.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Проблеми здійснення підприємництва в умовах війни та способи їх вирішення

Негативний вплив на здійснення підприємницької діяльності почався ще з епідемії COVID-2019. Не встигнувши оговтатись від періоду поширення коронавірусної хвороби, як почалось повномасштабне вторгнення агресора на територію України. Війна кардинально змінила життя українців, зокрема власників малого бізнесу, та призвела до величезних втрат в економіці країни. Весь український бізнес зазнав значних збитків на початку повномасштабного вторгнення, так само як і всі інші сфери нашого життя. Деякі закрили свій бізнес, хтось тимчасово припинив роботу, але негативні зміни торкнулися всіх. Після початку військових дій підприємці змогли поступово адаптуватись до нових викликів та реалій життя, розвиватись та навіть створювати нові види діяльності.

Перше з чим зіткнулися підприємства і що негативно вплинуло на фінансові показники, це бойові дії і їх наслідки. Деякі підприємства зазнали руйнувань, частка потужностей підприємств залишилась на окупованих територіях. Особливо це стосується провідних секторів економіки, таких як металургія, машинобудування, які зосереджені на сході України. Багато підприємств втратили своїх кваліфікованих працівників по причині їх мобілізації або з причині їх міграції за кордон. Як ми бачимо згідно графіку на початок 2024 р. в порівнянні з довоєнним періодом (станом на 1 січня 2022 р.) кількість найманих працівників скоротилась на 1,5 млн осіб, або на

21% (див. Рис. 3.1)[65].

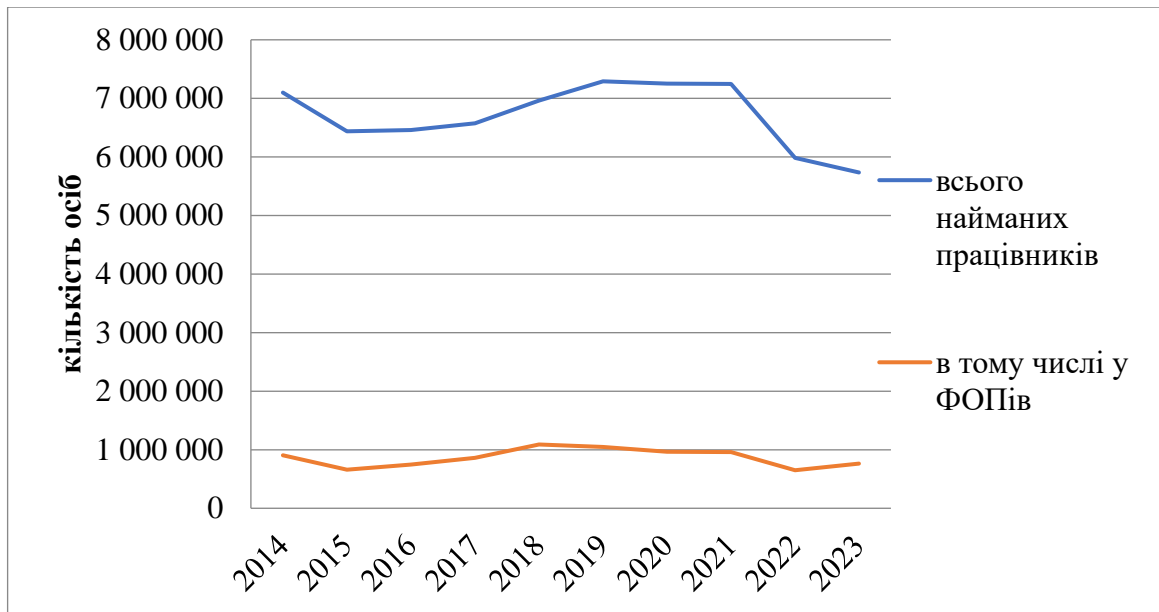

Рис. 3.1. Динаміка кількості найманих осіб на підприємствах у 2014–2023 рр.[65]

За приблизним розрахунками за кордоном знаходиться близько 8 млн працездатного населення України. Заданими ООН, на кінець вересня 2024 р. тимчасовий захист у європейських країнах мали понад 6 млн українців [72], деякі офіційні джерела доводять кількість 8 млн громадян. За даними дослідження, проведеного Федеральним інститутом демографічних досліджень у Вісбадені лише в Німеччині працевлаштовано більше 1,1 млн українців [20].

За словами заступника держсекретаря Міністерства внутрішньої політики й адміністрації Республіки Польща Мацея Дуцика рівень працевлаштування біженців з України у Польщі становить 67%, у Німеччині він близько 30%. В управлінні соціального страхування зареєстровано більше як 750 тис. українців, що становить понад 70% від усіх іноземців[66].

Більшість підприємств України не працюють у зв'язку з порушенням ланцюгів постачання. Спочатку було заблоковано чи зруйновано 7 портів України, заблоковані логістичні морські шляхи, що негативно відобразилось на товарах, що імпортувались чи експортувались морем. Також гостро стоїть проблема з автомобільними перевезеннями та сполученням з країнами

Східної Європи.

Більшість підприємств скоротили обсяги своєї діяльності, через зміни попиту та платоспроможності покупців. Змінились потреби людей в їжі, одязі та інших раніше необхідних та обов'язкових потребах, які зараз більшість розглядає як розкіш. Нижче ми бачимо, що загальний обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) на початок 2024 р. знизився на 1187299,4 млн грн, або майже на 8%. У тому числі по фізичним особам-підприємцям скорочення склало 1254490,9 млн грн, або 91,4% (див. Рис. 3.2)[65].

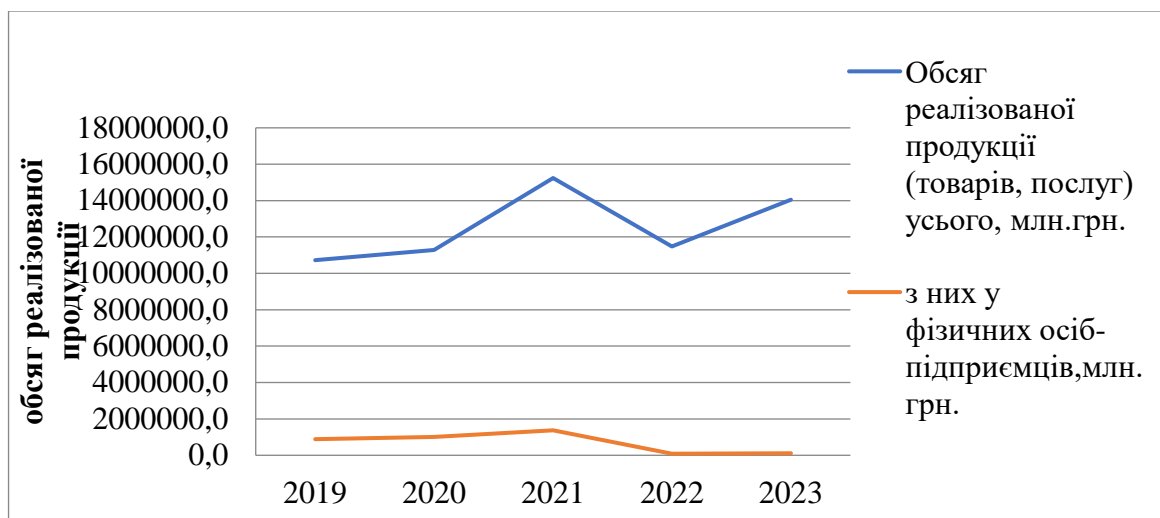

Рис. 3.2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) усього, млн грн [65]

Відбувається скорочення заробітних плат працівників та їх звільнення, бюджет країни недоотримує податки.

Негативно впливають на торговельні мережі та оптово-логістичні склади блекаути, в зв'язку з чим немає можливості повноцінно працювати. Якщо наявність блекаутів буде продовжуватись, це негативно вплине і на фінансовий сектор.

За оцінками експертів, 25% вітчизняних компаній майже зупинили діяльність, а 14% узагалі не працюють, 33% – працюють, але частково, скорочуючи обсяги виробництва. Внутрішній попит в Україні знизився на понад 30-35%, на не окупованих територіях залишилось приблизно 30 млн осіб з низьким рівнем платоспроможності; чисельність людей, що створюють

попит в Україні за півроку знизилася на 19,5%. Блокування експорту під час війни знизило ВВП України мінімум на 15%. Тому рівень попиту на продукцію та обсяг обігових коштів для переважної частки бізнесу суттєво знизився. При цьому державний бюджет нашої країни було переорієнтовано на військові цілі, і тому першочергове фінансування видатків у поточному році спрямовано на підвищення обороноздатності країни та здійснення найнеобхідніших соціальних видатків, які забезпечують підтримку життєдіяльності населення. За таких умов акумулювання коштів на підтримку і розвиток бізнес-структур в Україні є дуже проблематичним завданням [60, с. 37].

Серед інших проблем – неможливість прогнозувати розвиток ситуації і дій держави, посилення тиску силовиків та контролерів, високі податки та збори.

За даними дослідження, яке проводилось в рамках Ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України, яка реалізується Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проєктом Дія.Бізнес спільно з AdvanterGroup у співпраці з Міністерством економіки України, Міністерством фінансів України, Міністерством розвитку територіальних громад і територій, Міністерством цифрової трансформації, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерством відновлення України, з'ясовано основні перешкоди для ведення бізнесу у воєнний час (див. Рис. 3.3) [17].

Вже сьогодні уряд повинен розробляти стратегічну програму розвитку економіки. Як на нашу думку, то країну необхідно переводити від сировинного придатку Європи в промислову країну, необхідно нарощувати переробку сільськогосподарської продукції. Потрібно переходити від торгівлі аграрної сировини до торгівлі переробленою аграрною продукцією. Торгувати не буряками як зараз, а цукром, не деревиною, а меблями, не соняшником, а олією тощо.

Рис. 3.3. Основні перешкоди для ведення бізнесу у військовий час (%) [17]

Підтримка бізнесу в умовах війни є надзвичайно важливою для збереження економічної стабільності та здатності країни функціонувати. Найбільш необхідними є такі кроки підтримки і стимулювання розвитку підприємництва:

- серед пріоритетних реформ бізнес виділяє боротьбу з корупцією, податкову та судову реформи, покращення доступу до фінансових ресурсів;
- внесення змін до податкового законодавства, з метою створення його більш спрощеним та прозорим, продовження надання пільг на сплату податків або відстрочки їх погашення;
- приведення чинних нормативно-правових актів місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у відповідність до принципів державної регуляторної політики;
- зменшення бюрократичних процедур;
- надання допомоги бізнесу по відновленню зруйнованих виробничих потужностей та інфраструктури, в тому числі за рахунок міжнародної допомоги;
- розробка механізму часткового відшкодування з місцевих

бюджетів відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого підприємництва для реалізації інвестиційних проектів;

- налагодження переробки агропродукції, а для цього розвиток кредитних програм в частині розвитку інфраструктури;

- допомога й налагодження стійких до кризових умов каналів збуту вітчизняної продукції на експорт, запровадження системи податково-митного стимулювання експортних операцій;

- посилення доступності наявної фінансової підтримки для суб'єктів бізнесу, а також реалізація нових механізмів фінансової підтримки;

- створити єдину платформу, де розміщувалась би інформація про державні та міжнародні гранти або доповнити платформу Дія.Бізнес інформацією про міжнародні грантові програми.

Отже, в умовах повномасштабної війни підприємці стикаються зі складними викликами та проблемами, з-поміж яких можна виділити складнощі з доставкою сировини та збутом продукції, брак кваліфікованої робочої сили, перебої з водо- і електропостачанням, недостатність обігових коштів, високі кредитні ставки, зниження інвестиційної привабливості. Це все потребує негайного вирішення, шляхом розробки та впровадження дієвих державних заходів разом із бізнес-спільнотою, громадськістю та міжнародними партнерами.

3.2. Впровадження в Україні іноземного досвіду державного регулювання підприємницької діяльності

Викликає значний інтерес досвід державного регулювання і планування у Китаї. За даними Forbes на сьогодні в цій країні налічується 814 мільярдів, що більше ніж в США (800), це свідчить про сприятливий клімат для розвитку бізнесу [61]. Розглянемо нижче більш детально як держава регулює розвиток підприємництва.

Китай запозичив радянську модель побудови та функціонування держави. В цій країні одним із головних важелів державного управління є стратегічне планування і програмування. Формувались програми довгострокові, короткострокові, галузеві, регіональні. Усі стратегічні плани оформлялись у вигляді цільових національних програм. Економічна стратегія в цій державі зорієнтована на зміцнення державного сектора та державної власності. Іншим формам власності відводиться допоміжна роль, і вони не посідають провідного місця.

Для порівняння достатньо розглянути програму реформування державних підприємств у Китаї. На відміну від України, де більша частина державних підприємств була приватизована протягом порівняно короткого часу, в Китаї цей процес здійснювався протягом багатьох років. Спочатку такі підприємства були поступово переоснащені та реконструйовані, звільнені від соціальних функцій та надлишкового персоналу. Але таку кількість людей не можна було просто звільнити та викинути на вулицю, це спричинило б небезпеку соціального вибуху. Тому була розроблена ще одна складна програма перекваліфікації працівників. Деякий час звільнені від своїх службових обов'язків співробітники були закріплені за підприємствами й отримували там виплати. Крім того, під час пошуку нової роботи вони мали можливість безкоштовно оволодіти новою спеціальністю на спеціально створених курсах. Паралельно з реалізацією програми реформування

підприємств державою засновувались інститути, необхідні для створення і розвитку недержавного сектору економіки. Поступово усувались адміністративні, соціально-психологічні, економічні перепони, розроблялася законодавча база для захисту приватної власності. Коли приватний сектор розвинувся достатньо, щоб забезпечити зайнятість робітників, звільнених державними підприємствами, державний сектор став більш ефективним, прозорим і почав давати прибутки. Прибуткові державні підприємства не приватизували, а відкрили для акціонування та інвестування, скоротивши так частки державного капіталу в статутних фондах і передавши основну частину управлінських обов'язків[36].

У 80-ті роки ХХ ст. у Китаї порушили питання подолання науково-технічного відставання від розвинутих країн, що стимулювало запровадження у 1982 р. програми інновацій у соціально-економічній сфері на основі ідеї створення наукових парків. Урядом безкоштовно виділялись землі, фінансувались роботи зі створення наукового парку. Також бізнесу надавались значні пільги (наприклад, податкові канікули, привілеї у сфері експорту та імпорту, науково-технічні гранти, державні банки надавали кредити під низькі відсотки). Урядом затверджена програма, яка була спрямована на розвиток науки і техніки. В рамках цієї програми підприємствам надавалась допомога в комерціалізації інноваційних розробок. Пізніше урядом Китаю було ініційовано запровадження інкубаторів науково-технічних підприємств для пошуку та підтримки інноваційних проектів із подальшою їх реалізацією через створення високотехнологічних МСП.

З 1990 р. почав діяти державний план пріоритетного впровадження науково-технічних досягнень, джерелами фінансування якого стали в основному державні кредити, капітальні інвестиції, власні кошти підприємств, громадські заощадження, кошти галузей або провінцій. Завдяки державній підтримці почали створюватися так звані «Зони високих технологій» (технопарки), які є одним із видів адміністративно-економічних

утворень з пільговими режимами роботи. Вони мають державну підтримку та пільгові режими роботи, встановлювані владою відповідної провінції.

Урядом були створені 5 спеціальних економічних зон, 13 вільних митних зон, 90 зон техніко-економічного розвитку державного рівня, Шанхайська зона вільної торгівлі, 14 зон прикордонного економічного співробітництва державного рівня, 114 зон нових і високих технологій [59, с. 36].

Дії Уряду Китаю направлені на підтримку різноманітних інноваційних програм, посилення інноваційної та наукової діяльності, надання пільг підприємствам, залучення інвестицій, збільшення вкладень в дослідження і розробки, пряме субсидування, інформаційну підтримку, удосконалення нормативно-правової бази, законодавчого оформлення оригінальних управлінських рішень із урахуванням особливого статусу вчених і наукових організацій тощо.

Особливої уваги для України заслуговує досвід державного регулювання економіки Франції, яка за територією, чисельністю населення, менталітетом громадян, державним устроєм подібна до нашої країни.

Економіка Франції розвивається на засадах вільного підприємництва і торгівлі. В діяльності держави щодо впливу на економіку виділяють: участь у виробництві, вплив на екологію, структурну політику, протекціонізм, регулювання фінансової сфери, регулювання трудових відносин. Особливістю Франції є досить значна частка держсектора, сформованого в результаті трьох етапів націоналізації (1936 р., 1945 р., 1982 р.). Тому однією з найважливіших складових системи державного регулювання економіки у Франції є інститути державного управління державним сектором.

Структурна політика у Франції реалізується через систему державного планування, конкурентне законодавство, стимулювання інвестицій, регулювання іноземних інвестицій і валютний контроль, інформаційне забезпечення підприємницької діяльності.

У Франції розвинута система заохочень для внутрішніх та іноземних інвестицій, яка охоплює податкові пільги, режим прискореної амортизації,

«дослідницькі податкові кредити», субсидії. Добре розвинута також мережа організацій, яка займається консультуванням, науково-інформаційним та іншим забезпеченням підприємницької діяльності.

Регулювання фінансової сфери представлено: регулюванням банківської системи, яка передбачає регламентування і контроль над кредитними організаціями; регулюванням фондового ринку, яке охоплює контроль за дотриманням стандартів розкриття інформації емітентами у використанні внутрішньої інформації, видачу ліцензії на створення інвестиційних компаній та управління портфелями цінних паперів, встановлення діяльності, яка стосується операцій з цінними паперами.

Регулювання трудових відносин стосується домовленості в галузі заробітної плати і передбачає: перегляд кваліфікаційних сіток, індексацію договірної заробітної плати, встановлення мінімальної професійної заробітної плати.

Регулююча роль держави проявляється через державне програмування і планування. З цією метою були створені спеціальні офіційні органи. Розроблені плани орієнтують французьку економіку на освоєння нових технологій, проведення науково-дослідних робіт.

Важливим напрямом державного регулювання ринку у Франції є стимулювання розвитку конкуренції. Роль держави проявляється в заохоченні розвитку малих підприємств – індустріальних, сімейних, групових. Їм надається сприяння в отриманні довгострокових і короткострокових кредитів, підвищенні кваліфікації управлінського персоналу, надаються податкові пільги, комерційна інформація[4].

Розглянемо досвід державного регулювання підприємницької діяльності в самій могутній економіці світу – США.

Побудова ефективної системи державного регулювання національної економіки у США почалася із запровадження програми централізованого нагляду. Президент США Д. Картер упродовж 1978–1980 рр. видав кілька своїх указів щодо вдосконалення державного регулювання, якими встановив

загальні принципи регуляторної діяльності органів державної влади та передбачив проведення аналізу регуляторного впливу (АРВ) тоді, коли регулювання матиме суттєвий вплив на економіку. Була створена група нагляду за регуляторним аналізом у складі Офісу з управління та бюджету, головним завданням якої було запровадження нагляду за державним регулюванням національної економіки та здійснення аналізу витрат і вигод тими, хто ухвалює регуляторне рішення. Пізніше було створено окремий департамент інформування і регуляторної політики Office of Information and Regulatory Affairs (OIRA).

Від багатьох державних структур, які здійснюють формування та реалізацію регуляторної політики, вимагалось проведення такого аналізу для будь-якого пропонованого нормативного акту, який може мати значний економічний вплив. Витрати або очікуваний результат від ухвалення рішення або здійснення певних заходів, що неможливо подати в числовому вимірі, повинні однаково бути чітко визначеними. Результат такого аналізу передається на розгляд до OIRA, яке дає свій дозвіл відповідному урядовому агентству на видання нормативно-правового акту регуляторного характеру. Це дало змогу зосередити увагу на найважливіших ділянках державного регулювання національної економіки. Сьогодні OIRA також керує наглядом за розробленням значущих нормативно-правових актів регуляторного характеру іншими регуляторними органами перед їх публікацією у Федеральному реєстрі законодавства – офіційному журналі Федерального уряду США, що містить ухвалені державними установами нормативно-правові акти та громадські повідомлення. Таким чином, Офіс інформування та регуляторної політики є останньою інстанцією, яка має стежити за правильністю й ефективністю здійснення державної регуляторної політики. На відміну від Державної регуляторної служби України, котра виконує схожі функції нагляду за нормативно-правовими актами регуляторного характеру, OIRA двічі контролює відповідність НПА поточній регуляторній політиці та інтересам держави, бізнес-структур і громадян. На думку автора Дурман

М.О, це має більшу ефективність порівняно з українською практикою. OIRA розглядає близько 600 НПА на рік (із близько 2 200, що видаються). Близько 70 із 600 НПА регуляторного характеру є «економічно значущими» (понад 100 млн доларів США на рік економічних ефектів, які мають позитивні та негативні сторони для учасників формування та реалізації регуляторної політики) для економіки США та суб'єктів господарювання, котрі діють на її території. Міністерство сільського господарства США регулює стандарти харчування в соціальних закладах (в Україні це контролює Міністерство соціальної політики) та правила, стандарти та технічні умови на будівництво та матеріали (у нас – Міністерство розвитку громад і територій), проте, на відміну від України, уряди штатів і муніципалітетів можуть самостійно встановлювати додаткові (більш жорсткі) умови та стандарти ведення будівництва. Казначейство США встановлює правила та процедури обігу алкоголю, тютюну (в Україні – Державна податкова служба), вогнепальної зброї (в Україні – Міністерство внутрішніх справ), встановлює розміри та ставки податків і мит (в Україні – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України), правила ввезення та вивезення товарів на/з митної території (в Україні – Державна митна служба). Фактично Казначейство США як регуляторний орган об'єднує в собі функції трьох вітчизняних урядових структур, які, на нашу думку, повинні працювати в одній управлінській ієрархії (Мінекономіки, ДПС, ДМС – регулювання функції наповнення бюджету). Сьогодні в Україні і ДПС, і ДМС керуються через Міністерство фінансів, основною функцією якого є контроль за видатками бюджету [18, с. 13].

Уряд США розробляє цільові федеральні, регіональні програми і проекти розвитку та підтримки малого бізнесу. Малий бізнес отримує кредити, кредитні гарантії, контракти та консультації з метою допомоги в заснуванні та розвитку малого бізнесу. Держава фінансує розвиток малого бізнесу, що займається інноваційними дослідженнями, надає підтримку інкубаторам по всій країні. В країні діє багато кредитних програм, які

допомагають малому бізнесу отримати доступ до капіталу та відрізняються за метою використання кредитних коштів. Надається підтримка підприємствам, які створюють робочі місця, які відповідають конкретній меті державної політики, підтримка ветеранам, видаються довгострокові кредити.

Роль Уряду США в розвитку бізнесу відіграє стратегічне значення. Конституція США дає Уряду право регулювати торгівлю: контролює отримання дозволу для бізнес діяльність, забезпечує примусове виконання бізнес-контрактів з іншими підприємствами, захищає споживача, захищає співробітників компанії, захищає навколишнє середовище, розробляє систему оподаткування на всіх рівнях бізнесу, уповноважує компанії публікувати фінансову інформацію, тим самим захищаючи права інвесторів і мотивуючи подальші інвестиції [2, с. 62-63].

Отже, враховуючи вищевикладене можна узагальнити, що багато країн у світі мають позитивні приклади здійснення ефективного державного регулювання підприємницької діяльності у різних кризових умовах, як внутрішніх, так і зовнішніх. Зважаючи на існуючі проблеми і загрози в нашій країні та можливості соціально-економічної сфери можна використати досвід таких країн як США та Китаю щодо удосконалення вітчизняного державного регулювання підприємницької діяльності. По-перше, після завершення військових дій, вирішити питання найманої праці. За підтримки держави та бізнесу створити технічні учбові центри для навчання спеціалістів технічних та інженерних напрямів. По-друге, забезпечити максимальне залучення інвестицій в економіку країни, особливо у нові машинобудівні, електротехнічні галузі, оборонну промисловість, відновлення суднобудівної галузі, у підприємства переробки сільськогосподарської продукції та інноваційні проекти. Це надасть державі нові робочі місця. По-третє, реалізувати комплексні програми фінансової підтримки, розробити спеціальні програми для МСП, надати податкові стимули, зробити податкову систему максимально простою та прозорою.

Висновки до Розділу 3

Сьогодні в умовах повномасштабної війни підприємці стикаються зі складними викликами та проблемами, які потребують негайного вирішення. Це, насамперед, складнощі з доставкою сировини та збутом продукції, брак кваліфікованої робочої сили, перебої з водо- і електропостачанням, недостатність обігових коштів, високі кредитні ставки, зниження інвестиційної привабливості тощо. Це все можна вирішити шляхом розробки та впровадження дієвих державних заходів разом із бізнес-спільнотою, громадськістю та міжнародними партнерами.

Багато країн у світі мають позитивні приклади здійснення ефективного державного регулювання підприємницької діяльності у різних кризових умовах, як внутрішніх, так і зовнішніх. Зважаючи на існуючі проблеми і загрози в нашій країні та можливості соціально-економічної сфери можна використати досвід таких країн як США та Китаю щодо удосконалення вітчизняного державного регулювання підприємницької діяльності.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено державне регулювання підприємницької діяльності в Україні, з урахуванням специфіки сучасного розвитку країни, впливу військових дій на розвиток економіки. Отримані результати у процесі дослідження дають змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Державне регулювання підприємницької діяльності є окремою функцією державного управління, яка спрямована на розвиток підприємницької діяльності та оптимізацію регуляторних процедур відповідно до стандартів, прийнятих у розвинутих країнах, а також з врахуванням тенденції розвитку економіки в країні. Нормативне забезпечення такого регулювання представлене чималою кількістю нормативних актів. Однак, більшість вітчизняних актів вирізняються певною колізійністю та застарілістю правових норм, а тому потребують суттєвого доопрацювання як з боку фахівців з права й економіки, так і з боку публічних управлінців. Вважаємо, що підприємництво в Україні потребує прозорого державного регулювання, що повинно покласти край бюрократичним адміністративним процедурам, поступово наблизити його до найкращих практик європейських країн.

2. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності являють собою систему пов'язаних між собою компонентів, таких як методи, принципи, форми і інструменти, які використовуються органами державної влади, місцевого самоврядування для здійснення впливу на економічну поведінку суб'єктів підприємництва. Ефективність механізму державного регулювання підприємницької діяльності в Україні на пряму залежить від успішності боротьби з корупцією і встановлення громадянського контролю за всіма стадіями розроблення, втілення і моніторингу наслідків такого регулювання.

3. Війна завдала нищівного удару по українському бізнесу. Впроваджувані напрями державної підтримки лише частково вирішують проблеми бізнесу, але ситуація дуже швидко змінюється. У складних умовах воєнного стану для розвитку бізнесу недостатньо надання разової допомоги на відкриття справи, недостатньо кваліфікованих працівників у зв'язку з обмеженим бронюванням працівників, недостатньо інвестицій, великі ставки по кредитах, непрогнозована ситуація із енергозабезпеченням. Проблеми у взаємодії з державними органами включають блокування податкових накладних, затримки з логістикою на кордоні та несправедливі рішення у процедурах державних закупівель тощо. Зважаючи на це, вважаємо, що держава повинна якнайшвидше усунути недоліки в регулюванні, спростити та зробити прозорим податкове законодавство, збільшити фінансову державну підтримку МСП за допомогою державних програм кредитування, спростити дозвільні процедури та процедури здійснення державного нагляду.

4. Вітчизняна державна регуляторна політика направлена на підтримку бізнесу. Проте є недоліки які потребують вирішення, насамперед спрощення податкового законодавства, зменшення кількості контролюючих органів, обмеження кількості перевірок, спрощення процедури ліквідації суб'єктів підприємництва, спрощення процедури отримання дозволів та сертифікатів, зменшення видів діяльності, які підлягають ліцензуванню, спрощення процедури митного оформлення вантажів у процесі здійснення експортно-імпортних операцій; забезпечення своєчасності прийняття, прозорості й стабільності нормативно-правового регулювання підприємництва.

5. В умовах повномасштабної війни підприємці стикаються зі складними викликами та проблемами, з-поміж яких можна виділити складнощі з доставкою сировини та збутом продукції, брак кваліфікованої робочої сили, перебої з водо- і електропостачанням, недостатність обігових коштів, високі кредитні ставки, зниження інвестиційної привабливості. Це все потребує негайного вирішення, шляхом розробки та впровадження дієвих

державних заходів разом із бізнес-спільнотою, громадськістю та міжнародними партнерами. Адже майбутнє нашої країни залежить від спільного зусилля кожного. Переконані, що взаємовідносини між державою і підприємництвом повинні розвиватися шляхом державного регулювання підприємницької економіки за допомогою спеціальних заходів, розроблених в державних програмах підтримки підприємництва та заходів, що містяться в загальнодержавних програмах економічного і соціального розвитку країни та за допомогою взаємодії держави і підприємництва, що є співробітництвом на основі єдності цілей стабілізації економічного зростання в Україні.

6. Багато країн у світі мають позитивні приклади здійснення ефективного державного регулювання підприємницької діяльності у різних кризових умовах, як внутрішніх, так і зовнішніх. Зважаючи на існуючі проблеми і загрози в нашій країні та можливості соціально-економічної сфери можна використати досвід таких країн як США та Китаю щодо удосконалення вітчизняного державного регулювання підприємницької діяльності. По-перше, після завершення військових дій, вирішити питання найманої праці. За підтримки держави та бізнесу створити технічні учбові центри для навчання спеціалістів технічних та інженерних напрямів. По-друге, забезпечити максимальне залучення інвестицій в економіку країни, особливо у нові машинобудівні, електротехнічні галузі, оборонну промисловість, відновлення суднобудівної галузі, у підприємства переробки сільськогосподарської продукції та інноваційні проекти. Це надасть державі нові робочі місця. По-третє, реалізувати комплексні програми фінансової підтримки, розробити спеціальні програми для МСП, надати податкові стимули, зробити податкову систему максимально простою та прозорою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Вид-во «Юридична думка», 2004. Т. 1: Загальна частина. 2004. 584 с.
2. Андрющенко К.А. Вплив державного регулювання на розвиток бізнесу: досвід США. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 13. С. 62-64.
3. Безугла Л.С. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності. Інвестиції: практика досвід. 2011. № 6. С. 89-92.
4. Білій А.І., Бершадська Т.І. Роль державного регулювання в економічному розвитку Франції [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://confcontact.com/2012_02_17/2012_strategy2/3_Bilyi.htm.
5. Бодров В.Г., Сафронова О.М., Балдич Н.І. Державне регулювання економіки та економічна політика: Навч. посіб. К.: Академвидав, 2010, 520 с.
6. В Україні діє програма «Відновлення». Як отримати фінансову допомогу на пошкоджене чи зруйноване житло? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pro100ua.com/v-ukraini-diie-prohrama-ievidnovlennia-iak-otrymaty-finansovu-dopomohu-na-poshkodzhene-chy-zrujnovane-zhytlo>.
7. Варналій З.С. Законодавче забезпечення розвитку підприємництва в Україні: проблеми та перспективи. Підприємництво і право. 2008. № 3. С. 55-58.
8. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18-22. Ст. 144.
9. Два роки є-Робота: держава інвестувала 8,5 млрд грн в розвиток малого і середнього бізнесу через гранти, сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f5a6ff73-4d1e-49af-ac19-0cb24358791c&title=DvaRokirobota>.

10. Дегтярьов А.В. Державна політика стратегічного розвитку малого бізнесу в умовах децентралізації. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 8 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1721>.

11. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%»: у пошуках оптимального [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3836803-derzavna-programa-pidtrimki-biznesu-dostupni-krediti-579-u-posukah-optimalnogo-dizajnu.html>.

12. Державне регулювання підприємницької діяльності, матеріали лекції [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=9236>.

13. До розробки Стратегії відновлення МСП до 2027 року долучать бізнес, експертів, донорів та регіони [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/do-rozrobky-stratehiiu-vidnovlennia-msp-do-2027-roku-doluchat-biznes-ekspertiv-donoriv-ta-rehionu>.

14. Добровольська В.В. Місце і роль держави в регулюванні підприємницької діяльності. Університетські наукові записки. 2005. № 1-2(13-14). С. 155-159.

15. Добровольська В.В. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2017. Вип. 33. С. 287-290.

16. Донець Л.І., Романенко Н.Г. Основи підприємництва: Навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 320 с.

17. Дослідження стану бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/10YDWomKCwc2XN0PfBbQvmw6LaoNhx123>.

18. Дурман М.О. Досвід сполучених штатів Америки у запровадженні державної регуляторної політики. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2021. Том 32(71). № 1. С. 11-15.

19. Єдина платформа цифрової взаємодії для допомоги в

релокації бізнесу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://business.diia.gov.ua/wartime>.

20. Кількість працевлаштованих українців в Німеччині [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.mdr.de/nachrichten/deutschland/politik/ukrainer-arbeit-erwerbstaetig-fluechtlinge-100.html>.

21. Кісельов А.П. Основи бізнесу: Підручник. К.: Вища школа, 1997. 191 с.

22. Козак А.Р., Гевлич Л.Л. Роль та місце малого бізнесу в економіці України та світу. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2021. Том 2. № 13. С. 236-241.

23. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

24. Котікова О.І. Державне регулювання і інвестування економіки (1-й модуль): Конспект лекцій. Миколаїв: СПД Румянцева Г.В., 2018. 194 с.

25. Куди переїжджає український бізнес з початком повномасштабного вторгнення: статистика Опендатабот [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mixfin.com/ua/blog/relokatsiia-biznesu-v-ukrain>.

26. Мазій Н.В. Принципи та механізми державного регулювання розвитку підприємництва. Науковий вісник «Демократичне врядування». 2011. Вип. 8 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26927/mazij.pdf>.

27. Маматова Л.Ш. Державне регулювання підприємницької діяльності в Україні. Вісник Приазовського державного технічного університету. 2017. Вип. 33. С. 153-160.

28. Михальська В.В. Державне регулювання механізму формування освітнього середовища для малого та середнього підприємництва: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Національна академія держ. управління при Президентові України. К., 2007. 20 с.

29. Мінфін: За час дії воєнного стану підприємці отримали 60317 кредитів на суму 237,5 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%»

[Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voennogo_stanu_pidpriiemtsi_otrimali_60_317_kreditiv_na_2375_mlrd_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4780.

30. Мінфін: За час дії воєнного стану підприємці отримали близько 65 тисяч пільгових кредитів на понад 255,0 млрд грн за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-pidpriiemtsi-otrymaly-blyzko-65-tys-pilhovyykh-kredytiv-na-ponad-255-mlrd-hrn-za-derzhavnoiu-programoiu-dostupni-kredyty-5-7-9>.

31. Основи підприємництва: Підручник / Т.О. Біляк, С.Ю. Бірюченко, К.О. Бужимська та ін.; ред. Н.В. Валінкевич. Житомир: ЖДТУ, 2019. 493 с.

32. Отримання мікрогранту від EU4Business [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://diia.gov.ua/services/otrimannya-minigrantu-vid-eu4business>.

33. Підтримка бізнесу в умовах війни: Матеріали до інформаційної сесії для представників територіальних громад та суб'єктів господарювання щодо можливостей підтримки малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://erobota.diia.gov.ua/#start>.

34. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2012 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-17. Ст. 112.

35. Поруч з ветеранами. Допомога ветеранам та їхнім родинам [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://veteranfund.com.ua/>.

36. Поставна Н.Б. Стратегічні напрями зовнішньої та внутрішньої економічної політики Китаю [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU>.

37. Прийом грантових заявок на реалізацію діяльності з підтримки безперервності та відновлення бізнесу завершено [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?grants=pryjom-hrantovyh-zayavok-na-realizatsiyu-diyalnosti-z-pidtrymky-bezperernosti-ta-vidnovlennya-biznesu>.

38. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон

України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 365.

39. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру: Закон України від 9 квітня 2014 р. № 1193-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 23. Ст. 873.

40. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 31-32. Ст. 263.

41. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 р. № 2806-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 48. Ст. 483.

42. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України 11 вересня 2003 р. № 1160-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 9. Ст. 79.

43. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>.

44. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.

45. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 377.

46. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності: Указ Президента України від 3 вересня 2007 р. № 816/2007 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816/2007#Text>.

47. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України

від 2 березня 2015 р. № 222-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158.

48. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. № 1775-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 36. Ст. 299 (втратив чинність 2 березня 2015 р.).

49. Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21 грудня 2000 р. № 2157-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 7. Ст. 35.

50. Про невідкладні заходи щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності: Указ Президента України від 9 серпня 2008 р. № 698/2008 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698/2008#Text>.

51. Про підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 р. № 698-XI. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 14. Ст. 168 (втратив чинність 1 січня 2004 р., крім статті 4).

52. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 3. Ст. 23.

53. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 641-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80#Text> (втратило чинність 24 травня 2017 р.).

54. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text>.

55. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>.

56. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 19-20. Ст. 190.

57. Програма релокації підприємств: що потрібно знати бізнесу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e4f18282-77af-4fdf-8134-ce4403d711f0&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv-SchoPotribnoZnatiBiznesu>.

58. Програма розширення можливостей жіночого підприємництва 2023 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://entrepreneur.pagulasabi.ee/uk/ukraine/empowering-women-2023-2024#:~:text=>

59. Прудка О.В. Китайський Досвід державного стимулювання інноваційної діяльності. Наука, технологія, інновації. 2017. № 4(4). С. 35-45.

60. Редзюк Є.В. Стан, проблеми і чинники гальмування розвитку бізнес-активності в Україні. Стратегія економічного розвитку України. 2022. Вип. 51. С. 35-49.

61. Рейтинг країн з найбільшою кількістю мільярдерів (інфографіка) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://news.finance.ua/ru/rejting-stran-s-naibol-shim-kolichestvom-milliardero-ov-infografika>.

62. Ситник Н.С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф. Фінанси підприємств: Навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.

63. Словник української мови в 11-ти томах. Академічний тлумачний словник (СУМ) / уклад. В.І. Вінник, Л.К. Юрчук та ін. Т. 5. К.: «Наукова думка», 1974. 839 с.

64. Стратегія Державної регуляторної служби України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.drs.gov.ua/misiya-zavdannya-ta-tsili-drs/>.

65. Структурні зміни в економіці [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.

66. У Польщі зростання економіки завдяки українських бізнесам [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3825422-u-polsi-prognozuut-zrostanna-vvp-rokiv-do-2-zavdaki-ukrainskim-bizencam>.

67. Уряд схвалив стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024–2027 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky>.

68. Філіппов В.Ю. Еволюція понятійно-категорійного апарату підприємництва. Економіка: реалії часу. 2019. № 1(41). С. 72-80.

69. Шибасєва Н.В., Бабан Т.О. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. Х.: ДБТУ, 2022. 272 с.

70. Шуляк: Держава зараз не може дозволити собі платити більші суми за програмою «єВідновлення» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3920998-sulak-derzava-zaraz-ne-moze-dozvoliti-sobi-platiti-bilsi-sumi-za-programou-vidnovlenna.html>.

71. Які зміни в податках та їх сплаті для мікро бізнесу під час війни? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eba.com.ua/yaki-zminy-v-podatkah-ta-yih-splati-dlya-mikro-biznesu-pid-chas-vijny/>.

72. UkraineRefugeeSituation [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.